

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา การใช้หลักสา ราณียธรรมในการบริหารสถานศึกษา สังกัดเทศบาลนครยะลา ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

๒.๑.๑ ความหมายการบริหาร

๒.๑.๒ แนวคิด ทฤษฎีการบริหารงาน

๒.๑.๓ ลักษณะสำคัญของผู้บริหาร

๒.๑.๔ คุณสมบัติของนักบริหารการศึกษามืออาชีพ

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับ หลักสาราณียธรรม

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

๒.๑.๑ ความหมายการบริหาร

หลักการบริหารเป็นกระบวนการที่ผู้บริหารสามารถเรียนรู้ และนำไปประยุกต์ใช้ได้โดยอาศัยประสบการณ์ที่ต้องปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นจึงมีนักวิชาการ และนักการศึกษาได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการบริหาร ไว้ดังนี้

พระธรรมโกศาจารย์(ประยูรธมมจิตโต)^๑ให้ความหมายของการบริหารไว้ว่าหมายถึงการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น

แคมเบล และคณะ^๒กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับกับคนอื่น

ไซมอน (Simon)^๓ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร คือ กิจกรรมตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง

^๑ พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูรธมมจิตโต), **พุทธวิธีบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓.

^๒ Campbell, Roaid F. and Others, **Introduction to EducationalAdministration**, (Boston :Allyn and Bacon,1997), p 6.

^๓ Simon, Herbert.A. **Public Administration**, (New York :Alfred A Kuopf, 1996), p 3.

ติน ปรัชญพฤทธิ^๔ การบริหาร หมายถึง กระบวนการนำเอาการตัดสินใจและนโยบายไปปฏิบัติส่วนการบริหารรัฐกิจนั้น หมายถึง การนำเอานโยบายสาธารณะ ไปปฏิบัติ

ธีระรัตน์ กิจจาร์ักษ์^๕ ให้ความหมายของการ บริหาร คือ การใช้ศาสตร์ และศิลป์ นำเอาทรัพยากรการศึกษา (Administration Resource) มาประกอบตามกระบวนการบริหาร (Process of Administration) ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

ธีรวิทย์ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์^๖ ได้ให้ความหมายไว้ว่าการบริหาร หมายถึง การบริหารหรือการจัดการ คือ กระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์การซึ่งมี ลำดับการทำงานเป็นขั้นตอนมีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงานมีเงินทุน เครื่องจักร และวัสดุครุภัณฑ์ต่างๆ เป็นองค์ประกอบด้วย

สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการบริหาร ได้ว่า เป็นกระบวนการที่ใช้ในการดำเนินการโดย นำเอาทรัพยากรทั้งคน เงิน วัสดุโดยทั่วไป นักวิชาการ และผู้บริหารที่สำคัญได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับ หลักการ หรือภาระหน้าที่ในการบริหารที่แตกต่างกันไว้

บุญทัน ดอกไธสง^๗ ให้ความหมายว่าการบริหาร คือ การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ให้มี ประสิทธิภาพมากที่สุดเพื่อตอบสนองความต้องการของบุคคล องค์การ หรือประเทศ หรือ การจัดการ เพื่อผลกำไรของทุกคนในองค์การ

ประยุทธ์ เจริญสวัสดิ์^๘ การบริหาร หมายถึง ภาระหน้าที่ของบุคคลใดๆ ที่ปฏิบัติตนเป็นผู้บริหารที่จะต้องเข้ามาทำหน้าที่จัดระเบียบและดำรงไว้ซึ่งสภาพภายใน (ทั้งที่เป็นคนวัสดุเงินทุน ฯลฯ) ของกลุ่มหรือหน่วยงาน เพื่อให้กลุ่มดังกล่าวสามารถทำงานจนบรรลุวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ปีเตอร์เอฟ. ดรักเกอร์^๙ การบริหาร คือ ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น การทำงานต่างๆ ให้ลุล่วงไปโดยอาศัยคนอื่นเป็นผู้นำ ภายในสภาพองค์การที่กล่าวนั้น ทรัพยากรด้านบุคคล จะเป็นทรัพยากรหลักขององค์การ ที่เขามาร่วมกันทำงานในองค์การ ซึ่งคนเหล่านี้จะเป็นผู้ใช้ทรัพยากรด้านวัตถุอื่นๆ เครื่องจักร อุปกรณ์วัตถุดิบ เงินทุน รวมทั้งข้อมูล สารสนเทศต่างๆ เพื่อผลิตสินค้าหรือบริการออกจำหน่ายและตอบสนอง ความพอใจให้กับสังคม

^๔ ติน ปรัชญพฤทธิ, ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,๒๕๓๕), หน้า๘.

^๕ ธีระรัตน์ กิจจาร์ักษ์, เอกสารคำสอนวิชาการบริหารการศึกษา , (คณะครุศาสตร์: สถาบันราชภัฏเพชรบุรี, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑.

^๖ ธีรวิทย์ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร: อักษรปริทรรศน์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๒.

^๗ บุญทัน ดอกไธสง, การจัดองค์การ, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๓๗), หน้า ๑.

^๘ ประยุทธ์ เจริญสวัสดิ์, การบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : กรมพลศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ , ๒๕๔๐), หน้า ๓.

^๙ Peter F. Drucker, อังโน สมพงศ์ เกษมสิน , การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช , ๒๕๔๐), หน้า ๖.

พะยอม วงศ์สารศรี^{๑๐} ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่างๆ ดำเนินกิจการตามขั้นตอนต่างๆโดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์กร การตระหนักถึงความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์กรควบคู่ไปด้วยองค์การจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

มัลลิกา ต้นสอน^{๑๑} ได้ให้ความหมายของการบริหาร (Administration) ว่า หมายถึงการกำหนดแนวทางหรือนโยบาย การสั่งการ การอำนวยความสะดวก การสนับสนุนและการตรวจสอบ ให้ผู้ปฏิบัติสามารถดำเนินงานให้ได้ตามเป้าหมายที่ต้องการ

วิโรจน์ สารัตนะ^{๑๒} กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ โดยอาศัยหน้าที่ทางการบริหารที่สำคัญ คือ การจัดการองค์การ การวางแผน การติดตาม และควบคุม

สมาน รังสิโยภุชญ์^{๑๓} ได้ให้ความหมาย การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่างๆ ได้แก่ เงิน วัสดุสิ่งของและวิธีปฏิบัติงานเป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน

สัมพันธ์ ภูไพบูลย์^{๑๔} ได้ให้ความหมาย การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการใช้บุคคลอื่นร่วมกับปัจจัยในการจัดการ เพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปได้ตามวัตถุประสงค์ และสนองตอบความคาดหวัง และจัดโอกาสให้บุคคลเหล่านั้นมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

สิริภพ เหล่าละม้าย^{๑๕} ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับ การบริหารไว้ ๒ นัย คือ ๑) คำว่าบริหาร มาจากภาษาบาลีว่า บริหาร มาจากรากศัพท์ว่า ปริ แปลว่า รอบ และหาร ชาติในความนำไป ดังนั้น คำว่า บริหาร จึงแปลว่า นำไปโดยรอบ อีกสำนวนหนึ่ง คำว่าบริหารแปลว่า อ้อมหนี , หลีกหนี, หลบหนีดังในประโยคภาษาบาลีว่า “ป ห ปริหริต สมตฺโถ” แปลว่า ผู้สามารถเพื่อการอ้อมหนีหลีกหนี หลบหนีปัญหา หรือแปลว่า ผู้สามารถ บริหารปัญหา และนำปัญหาไปโดยรอบ หรือกำจัดปัญหาให้หมดสิ้นไป ๒) คำว่าบริหาร แปลมาจากภาษาอังกฤษ ว่า AdministorและAdministration แปลความหมายคือ การปกครอง ดำเนินการ อำนาจการ จัดการ จัดให้วาง ส่งเสริม และบำรุง

เซอร์เบิร์ต เอ. ไซมอน (Herbert A. Simon)^{๑๖} กล่าวถึงการบริหารว่า หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปร่วมกันดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

^{๑๐} พะยอม วงศ์สารศรี , องค์การและการจัดการ , (กรุงเทพมหานคร : พรานนกการพิมพ์, ๒๕๔๒) , หน้า ๓๖.

^{๑๑} มัลลิกา ต้นสอน, การจัดการยุคใหม่, (กรุงเทพมหานคร : เอ็กซ์เพอร์เน็ทจำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๑๐.

^{๑๒} วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, การบริหารเมืองหลวงและการบริหารท้องถิ่น : สหรัฐอเมริกา อังกฤษฝรั่งเศส ญี่ปุ่น และไทย, (กรุงเทพมหานคร : โพรเพช, ๒๕๔๕), หน้า ๓๔.

^{๑๓} สมาน รังสิโยภุชญ์, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๗), หน้า ๑.

^{๑๔} สัมพันธ์ ภูไพบูลย์, องค์การและการจัดการ, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร:พิทักษ์อักษร , ๒๕๔๒), หน้า ๑๖.

^{๑๕} สิริภพ เหล่าละม้าย, พุทธศาสตร์การเมือง, (กรุงเทพมหานคร:สหธรรมิก, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔๐.

^{๑๖} Herbert A. Simon, Administrative Behavior, (New york :Macmillian, 1747), p. 3.

สรุปได้ว่า การบริหาร ควรนำหลักการทฤษฎีในการบริหาร ดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทางในการบริหารงานโดยเฉพาะการบริหารงานภายในสถานศึกษาโดยเริ่มตั้งแต่การวางแผน การจัดองค์การ จัดหาบุคลากรมาปฏิบัติงาน การอำนวยการ การประสานงาน การรายงาน และงบประมาณ โดยบูรณาการเข้ากับการบริหารงานภายในสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น

๒.๑.๒ ทฤษฎีการบริหาร

หวน พินธุพันธ์^{๑๗} ได้กล่าวถึงทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารในหนังสือ “การบริหารการศึกษา : นักบริหารมืออาชีพ” ไว้เกี่ยวกับความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารการศึกษานักบริหารมืออาชีพและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักบริหารมืออาชีพจากทฤษฎีต่างๆได้แก่ทฤษฎี ๓ ทักษะ (Three Skills) ทฤษฎีสามัญมิทฤษฎีของเบลค (Blake) และมูตัน (Mouton) ทฤษฎีของฮอลพิน (Halpin) และคูนส์ (Coons) ทฤษฎีฐานอำนาจของผู้บริหาร (ทฤษฎีของเฟรนช์และราเวน) รวมทั้งแนวคิดเกี่ยวกับผู้นำหรือนักบริหารของศาสตราจารย์ดร. พจน์สະเพียรชัยดร. รุ่งแก้วแดง ศาสตราจารย์ดร. วิวัฒน์ตั้งเจริญรองศาสตราจารย์ดร. อุทัยบุญประเสริฐและได้นำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับนักบริหารมืออาชีพกับหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) การพัฒนาตนเอง ให้เป็นผู้ ใฝ่รู้มีวิสัยทัศน์ของนักบริหารมืออาชีพนักบริหารมืออาชีพกับการแก้ปัญหาและนักบริหารมืออาชีพกับการตัดสินใจ

เฮนรี ฟาโย^{๑๘} ได้เสนอทฤษฎีการบริหารโดยมีความเชื่อว่าเป็นไปได้ที่จะหาทางศึกษาถึงศาสตร์ที่เกี่ยวกับการบริหาร (Administrative) ซึ่งสามารถใช้ได้กับการบริหารทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นการบริหารอุตสาหกรรมหรืองานรัฐบาลโดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการบริหาร (Management Functions) ซึ่งประกอบด้วยหน้าที่ทางการบริหาร ๕ ประการคือ

๑. การวางแผน (Planning) หมายถึงภาระหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องทำการ คาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่างๆที่จะมีผลกระทบต่อธุรกิจและกำหนดขึ้นเป็นแผนปฏิบัติงานหรือวิถีทางที่จะปฏิบัติเอาไว้เพื่อเป็นแนวทางของการทำงานในอนาคต

๒. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึงภาระหน้าที่ที่ผู้บริหารจะต้องจัดให้มีโครงสร้างของงานต่างๆและอำนาจหน้าที่ทั้งนี้เพื่อให้เครื่องจักรสิ่งของและตัวคนอยู่ในส่วนประกอบที่เหมาะสมในอันที่จะช่วยให้งานขององค์การบรรลุผลสำเร็จได้

๓. การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) หมายถึงหน้าที่ในการสั่งการงานต่างๆของผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาซึ่งจะกระทำให้ผลสำเร็จด้วยดีโดยที่ผู้บริหารจะต้องกระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีจะต้องเข้าใจคนงานของตนจะต้องเข้าใจถึงข้อตกลงในการทำงานของคนงานและองค์การที่มีอยู่รวมถึงจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิดนอกจากนี้ยังต้องทำการประเมินโครงสร้างองค์การและผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาของตนเป็นประจำอีกด้วยหากโครงสร้างขององค์การที่เป็นอยู่ไม่เหมาะสมก็จำเป็นต้องปรับปรุงเช่นเดียวกันถ้าผู้ที่อยู่ใต้บังคับบัญชาคนใดหย่อนประสิทธิภาพการไต่ออกเพื่อปรับปรุงกำลังคนที่มีอยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องทำ

^{๑๗} หวน พินธุพันธ์, การบริหารการศึกษา : นักบริหารมืออาชีพ, (นนทบุรี : พินธุพันธ์การพิมพ์ ๒๕๔๙), หน้า ๑๕-๓๒.

^{๑๘} Price, Alan, Human Resourec Management, In a Business Context, 2 edition, (London : Thomson Learning, 2004), p. 110.

๔. การประสานงาน (Coordinating) หมายถึงภาระหน้าที่ที่จะต้องเชื่อมโยงงานของทุกคนให้เข้ากันได้และกำกับให้ไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน

๕. การควบคุม (Controlling) หมายถึงภาระหน้าที่ในการที่จะต้องกำกับให้สามารถประกันได้ว่ากิจกรรมต่างๆที่ทำไปนั้นสามารถเข้ากันได้กับแผนที่ได้วางไว้แล้ว

สรุปได้ว่า จากหลักการดังกล่าวพบว่าวิธีการต่างๆล้วนแต่เป็นวิธีการที่มีหลักเกณฑ์ตามหลักวิทยาศาสตร์ทำให้เกิดทฤษฎีการบริหารขึ้นมาและได้เสนอแนะว่าผู้บริหารต้องมีบทบาทเป็นจุดกลางของปัญหาและความสำเร็จของกลุ่มที่จะต้องรับผิดชอบนำเอาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพของกลุ่มมาคิดวิเคราะห์และปรับปรุงหาทางออกให้ได้เป็นผลดีที่สุดสำหรับกลุ่มให้ดีขึ้นและมากขึ้นเรื่อยๆ

จากทฤษฎีการบริหารดังกล่าวข้างต้นสรุปว่าผู้บริหารควรนำหลักการทฤษฎีในการบริหารดังกล่าวมาใช้เป็นแนวทางในการบริหารงานโดยเฉพาะการบริหารงานภายในสถานศึกษาโดยเริ่มตั้งแต่การวางแผนการจําต้องคํการการจําหาบุคลากรมาปฏิบัติงานการอํานวยการการประสานงานการรายงานและงบประมาณโดยบูรณาการเข้ากับการบริหารงานภายในสถานศึกษาให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น

๒.๑.๓ ลักษณะสำคัญของผู้บริหาร

ชินวุธ สุนทรสิมะ^{๑๙} ได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของนักบริหาร คือ ต้องเป็นผู้นำในทุกระดับ ฉะนั้นควรใช้หลักธรรมะในการปกครองคน ซึ่งคุณลักษณะของความเป็นเลิศของการบริหารเป็นคุณลักษณะดีเด่นที่เน้นการปฏิบัติอย่างจริงจังตลอดเวลาของนักบริหาร มีดังนี้

๑. การทำให้องค์กรคล่องตัว

- ๑.๑) เป็นระบบสื่อสารแบบไม่มีพิธีรีตอง
- ๑.๒) ส่งเสริมและสนับสนุนให้พนักงานพบปะพูดคุยปรึกษากันเอง
- ๑.๓) สนับสนุนให้พนักงานเรียกขานกันแค่เฉพาะชื่อหนา
- ๑.๔) ผู้บริหารใช้นโยบายประตูเปิดกว้างอยู่เสมอ
- ๑.๕) ผู้บริหารใช้วิธีการบริหารแบบเดินดูไปรอบ ๆ
- ๑.๖) ใช้อุปกรณ์ประกอบอาคารบางอย่างเช่นบันไดเลื่อนแทนลิฟต์
- ๑.๗) ใช้เทคนิคการประเมินผลงานแบบสร้างสรรค์แบบไม่เป็นทางการ
- ๑.๘) ระบบเฉพาะกิจ มีดังนี้

(๑) แยกกลุ่มทำงานต่างๆ เป็นกลุ่มเล็กๆ ทำให้ยืดหยุ่นและ บริหารให้สัมฤทธิ์ผลได้ง่ายกว่า

(๒) ใช้เทคนิคต่างๆ มากมายในการแยกกลุ่มทำงานเป็นกลุ่มเล็กๆ ทำให้องค์กรคล่องตัว และยังเลือกใช้ทรัพยากรที่ถูกต้องในการแก้ปัญหา

(๓) สร้างเจตคติของพนักงาน บรรยายการทำงานและวัฒนธรรม องค์กรให้ความยึดมั่นว่าพฤติกรรมเฉพาะกิจเป็นสิ่งธรรมดามากกว่าพฤติกรรมที่เป็นทางการ

^{๑๙}ชินวุธ สุนทรสิมะ, เอกสารการประชุมเชิงกลยุทธ์การจัดสารนิเทศเพื่อการสอน, (กรุงเทพมหานคร: บางกอกการพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๕.

(๔) กลุ่มเฉพาะกิจเป็นกลุ่มทำงานที่ไม่เกิน ๑๐ คน ปกติทำงานไม่เกิน ๔ เดือน เมื่องานเสร็จก็ยุบเลิกกลุ่มโดยเร็ว

๒.การทดลองปฏิบัติ หลักจำนวนและความรวดเร็ว

๒.๑) จำนวน หมายถึง ให้ทดลองปฏิบัติจำนวนครั้งมากๆ และบ่อยๆ จะได้มีโอกาสสำเร็จมากขึ้น

๒.๒) ความรวดเร็ว หมายถึง ให้ลงมือทำการทดลองอะไรก็ตามอย่างรวดเร็ว พร้อมทั้งให้เสร็จรวดเร็ว ทำให้ทราบว่าควรจะทำต่อไปหรือไม่ควรทำ

๒.๓) ใช้วิธีนี้ในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ จะช่วยประหยัดมากกว่าการวิจัย

๒.๔) เสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นและปลูกฝังให้เกิดการทดลองปฏิบัติตนในองค์กร โดยเริ่มจากจุดง่ายและพร้อมที่จะเปลี่ยนจากแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะสำคัญของผู้นำซึ่งสามารถนำไปใช้ในการบริหารงานในสถานศึกษาได้โดยผู้บริหารจะต้องเป็นผู้ที่มีความเป็นธรรมต้องรู้จักปกครองบุคลากรในองค์กรอย่างเป็นธรรม รู้จักสำรวจ พัฒนาตนเองให้สามารถนำเทคนิคในการบริหารรูปแบบต่างๆ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาได้อย่างเที่ยงธรรม ทำให้เป็นที่ยอมรับและยกย่องของทุกคนในองค์กร ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึง เหตุแห่งความเสื่อมและความเจริญของภิกษุในพระพุทธศาสนา ทรงยกเป็นอุปมาเปรียบกับภิกษุที่จะเข้าถึงฝั่งพระนิพพานมีความเจริญในพระธรรมวินัยได้นั้นว่า จะต้องประกอบด้วยลักษณะ ๑๑ ประการ เช่นเดียวกับนายโคบาลผู้ประสบความสำเร็จ จะต้องรู้จักการบริหารจัดการฝูงโคดังข้อความที่ปรากฏในโคบาลสูตร^{๒๐} ตอนหนึ่งว่า นายโคบาลประกอบด้วยองค์ ๑๑ ประการ เป็นผู้ควรจะครอบครองฝูงโค ควรทำฝูงโคให้เจริญได้ ภิกษุทั้งหลาย นายโคบาลในโลกนี้เป็นผู้รู้รูปฉลาดในลักษณะเป็นผู้คอยเชื้อไขขวาง ปิดบังแผล สุมคว้นให้ รู้จักให้โคต็มน้ำ หรือยังรู้จักทางฉลาดในสถานที่โคเที่ยวหากิน รู้จักรีดนมให้เหลือไว้ รู้จักการบูชาโคที่เป็นพ่อฝูงเป็นผู้นำฝูงด้วยการบูชาเป็นอดิเรก ดูกรภิกษุทั้งหลาย นายโคบาลประกอบด้วยองค์ ๑๑ ประการนี้เป็นผู้สมควรจะครอบครองฝูงโค ควรทำให้ฝูงโคเจริญได้ภิกษุทั้งหลาย นายโคบาลที่ประกอบด้วยองค์ ๑๑ ประการเหล่านี้แล้วควรจะรักษาหมู่โคและทำให้หมู่โคเจริญได้ด้วยองค์ ๑๑ ประการ

สุรศักดิ์ ม่วงทอง^{๒๑} ได้อธิบายแนวทางของการเป็นผู้นำที่ถูกต้อง ตามหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในโคบาลสูตร ๑๑ ประการที่นำมาประยุกต์ใช้ในการบริหาร ดังนี้

๑. ผู้นำจะต้องรู้จักและเข้าใจผู้ร่วมงาน หรือผู้ใต้บังคับบัญชาในฐานะของสมาชิกขององค์กรควรรู้้นนอกจากจะสร้างความสนิทสนมกันแล้วยังก่อให้เกิดมิตรไมตรีต่อกัน เข้าใจความต้องการของมวลสมาชิก

๒. เมื่อผู้นำรู้จักตัวบุคคล ก็จะสามารถพิจารณาจัดสรรตำแหน่งงานต่างๆให้เหมาะสมกับบุคคล การทำงานภายใต้การแนะนำมอบหมายนั้นก็สัมฤทธิ์ผล

๓. ผู้นำสามารถแสดงศักยภาพในการแก้ไขปัญหาข้อบกพร่องต่างๆได้อย่างถูกต้อง

^{๒๐} ม.ม. (ไทย)๑๒/๓๔๖/๓๗๖-๓๘๘

^{๒๑} สุรศักดิ์ ม่วงทอง , “พุทธธรรมกับภาวะผู้นำที่พึงประสงค์ ”,วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต , สาขาศาสนาเปรียบเทียบ, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๓), หน้า ๔๐-๔๑.

๔. ผู้นำจะต้องมีความระมัดระวัง สำรวจตรวจตรามิให้เกิดความเสียหายอันเป็นการทำลายชื่อเสียงของสมาชิกในสังคม ป้องกันมิให้ปรากฏออกมาภายนอก
๕. ผู้นำจะสามารถแสดงความสามารถของตนแก่ผู้อื่นอย่างถูกต้องแก่สมาชิก
๖. ผู้นำจะต้องแสวงหาความรู้จักความคิดในการทำงานมีคณะทำงานที่ดีมีหน้าที่ปรึกษาในกิจกรรมต่างๆ เพื่อประโยชน์แก่มวลสมาชิก
๗. ผู้นำจะต้องรู้จักกระบวนการพัฒนา ให้โอกาสแก่ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของสมาชิก ด้วยการอบรมเพิ่มพูนความรู้ฝึกฝนทักษะอาชีพ
๘. ผู้นำจะต้องรู้แนวทางในการบริหารจัดการ ขณะเดียวกันก็ต้องรู้จักจุดร่วมของชีวิตมนุษย์ โดยนำพาสมาชิกของตนไปสู่จุดหมายของชีวิตร่วมกัน
๙. ผู้นำจะต้องสามารถประเมินศักยภาพของกลุ่มด้วยการกำหนดเป้าหมายวางแผนการทำงานและแนวทางปฏิบัติจนกว่าจะบรรลุวัตถุประสงค์
๑๐. ผู้นำจะต้องคำนึงถึงประโยชน์ของมวลสมาชิกรู้จักประสานประโยชน์ดำเนินกิจกรรมของกลุ่มด้วยความพอเหมาะพอดีรักษาสมดุลระหว่างการให้กับการรับ
๑๑. ผู้นำจะต้องสามารถเสริมภาวะของตนเองให้เด่นชัดด้วยการรู้จักให้บำเหน็จรางวัลแก่ผู้ทำงานดีมีคุณธรรม อันเป็นการสร้างเสริมความเชื่อถือต่อผู้นำและเป็นการกำลังใจ การกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มและมวลสมาชิก

เสนอ เติยว ได้กล่าวถึงหลักสำคัญของการบริหาร ๕ ลักษณะคือ^{๒๒}

- ๑) การบริหารเป็นการทำงานกับคนและโดยอาศัยคนหมายความว่า การบริหารเป็นกระบวนการทางสังคมคืออาศัยกลุ่มคนที่รวมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การผู้บริหารจะต้องรับผิดชอบให้สำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลอื่นมิฉะนั้นจะทำงานไม่สำเร็จสาระสำคัญของการบริหารในข้อนี้แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีสิ่งต่างๆ เหล่านี้คือมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดีมีความเป็นผู้นำและสามารถทำงานเป็นทีมได้มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้หากมีการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์ และมีความสามารถทำให้งานบรรลุเป้าหมายได้
- ๒) การบริหารทำให้งานบรรลุเป้าหมายขององค์การเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์การต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนทุกคนจึงจะทำให้สำเร็จลงได้เป้าหมายเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้บริหารจะต้องทำให้บรรลุได้นั้นจะต้องมีลักษณะสำคัญ๓ประการคือเป้าหมายต้องสูงสามารถทำให้สำเร็จเป้าหมายสูงเกินไปก็ทำให้สำเร็จไม่ได้เป้าหมายต่ำไปก็ไม่ท้าทายไม่มีคุณค่าประการที่สองการจะไปถึงเป้าหมายจะต้องมีระบบงานที่ดีมีแผนงานที่มีประสิทธิภาพประการสุดท้ายจะต้องระบุเวลาที่จะทำให้งานบรรลุเป้าหมายนั้น
- ๓) การบริหารเป็นการสมดุระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพคำว่าประสิทธิผลหมายความว่าทำงานบรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนดส่วนคำว่าประสิทธิภาพหมายความว่าทำงานโดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดหรือเสียค่าใช้จ่ายต่ำสุดการทำงานให้สำเร็จอย่างเดียวไม่พอแต่จะต้อง

^{๒๒} เสนอ เติยว, **หลักการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า๑-๒.

คำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่ประหยัดอีกด้วยการทำให้ได้ทั้งสองอย่างคืองานบรรลุผลตามที่ต้องการและการใช้ทรัพยากรต่ำสุดจึงเป็นความสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ

๔) การบริหารเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่าเราอาศัยในโลกที่มีทรัพยากร มีจำกัดการใช้ทรัพยากรต่างๆจึงต้องตระหนักข้อใหญ่ๆคือเมื่อใช้ทรัพยากรใดไปแล้วทรัพยากรนั้นจะหมดสิ้นไปไม่สามารถกลับคืนมาใหม่ได้และจะต้องเลือกใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมอย่าให้เกิดสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ดังนั้นการบริหารก็ เศรษฐศาสตร์จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดเศรษฐศาสตร์เป็นการศึกษาถึงการกระจายการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างไรส่วนผู้บริหารในองค์การจะต้องผลิตสินค้าและบริหารให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๕) การบริหารจะต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องสามารถคาดคะเนเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้องและสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้น

เทเลอร์ (Frederick W Taylor)^{๒๓} บิดาแห่งการบริหารที่มีหลักเกณฑ์ได้พัฒนาการบริหารที่มีหลักเกณฑ์มีหลักพื้นฐานอยู่ในหลักการบริหารที่สำคัญ ๔ ประการคือ

๑. ต้องมีการคิดค้นและกำหนดวิธีที่ดีที่สุด (One Best way) สำหรับงานแต่ละอย่างคือต้องมีการกำหนดวิธีการทำงานที่ดีที่สุดที่ช่วยให้สามารถทำงานเสร็จลุล่วงไปด้วยดีตามวัตถุประสงค์มาตรฐานของงานจะต้องมีการจัดวางเอาไว้โดยมีหลักเกณฑ์ที่ใดพิสูจน์มาแล้วว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุดจริงและในเวลาเดียวกันการจ่ายผลตอบแทนแบบจูงใจต่างๆ ก็จ่ายให้ตามผลผลิตทั้งหมด

๒. ต้องมีคัดเลือกและพัฒนาคนงานโดยตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของการรู้จักงานให้เหมาะสมสอดคล้องกับคนงานนอกจากนี้ต้องมีการอบรมคนงานให้รู้จักวิธีการทำงานที่ถูกวิธีด้วยและในการคัดเลือกคนงานจะต้องมีการพิจารณาเป็นพิเศษที่จะให้ได้คนที่มีคุณสมบัติที่ดีที่สุดตรงตามงานที่จะให้ทำ

๓. ด้วยวิธีการพิจารณาอย่างรอบคอบเกี่ยวกับวิธีการทำงานควบคู่กับการพิจารณาคณานนี้คนงานจะไม่คัดค้านต่อวิธีทำงานใหม่ที่ได้กำหนดขึ้นเพราะโดยหลักเหตุผลคนงานทุกคนจะเห็นจริงโอกาสที่เขาจะได้รับรายได้สูงขึ้นจากการทำงานถูกวิธีที่จะช่วยให้ได้ผลผลิตสูงขึ้น

๔. การประสานร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดระหว่างผู้บริหารและคนงานฝ่ายบริหารควรจะได้ประสานอย่างใกล้ชิดเป็นประจำกับคนงานที่เป็นผู้ปฏิบัติงานแต่ต้องไม่ใช่โดยการลงมือปฏิบัติงานที่ควรจะเป็นงานของคนงานเท่านั้น

สรุปว่า การบริหารงานของผู้บริหารจำเป็นต้องมีหลักการในการบริหารที่ชัดเจนและมีหลักเกณฑ์ในการคัดสรรบุคคลากรในการเข้าปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพตามเป้าหมายที่วางไว้ได้

๒.๑.๔ คุณสมบัติของนักบริหารการศึกษามืออาชีพ

นักบริหารการศึกษามืออาชีพที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการบริหารและจัดการศึกษาตามที่กำหนดไว้ใน พ.ร.บ.การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่๒) พ.ศ.๒๕๔๕ ลักษณะดังกล่าว มีดังนี้^{๒๔}

^{๒๓} เทเลอร์ อังใน ธงชัย สันติวงษ์, องค์การและการบริหาร, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๖), หน้า ๔๗ - ๔๘.

^{๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗-๒๐.

๑. ลักษณะพื้นฐานธรรมชาติเดิมเป็นทุน
 ๒. การศึกษา
 ๓. บุคลิกภาพ
 ๔. คุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ
 ๕. ความสามารถ/ทักษะ
 ๖. ความรู้และการมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพการบริหาร
- ดังนั้น นักบริหารการศึกษามีอาชีพต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้
๑. พื้นฐานเดิมเป็นทุน-ผู้นำตามธรรมชาติ
 - ๑.๑ ความถนัดในการเป็นผู้นำ
 - ๑.๒ ลักษณะนิสัยในการร่วมกิจกรรมกับผู้อื่น
 ๒. การศึกษา-ปริญญาตรีทางการศึกษาขึ้นไป ครอบคลุมเนื้อหาสาระ
 - ๒.๑ การบริหารและจัดการศึกษา
 - ๒.๒ จิตวิทยาการทำงานกับคนอื่น
 - ๒.๓ พื้นฐานการศึกษาค้นคว้าวิจัย
 - ๒.๔ บริบททางการบริหารการศึกษา เช่น ระเบียบกฎหมาย สังคมวิทยา ปรัชญา เศรษฐกิจ การปกครอง เป็นต้น
 ๓. บุคลิกภาพน่าเชื่อถือ
 - ๓.๑ น้ำเสียงการพูดน่าฟัง เข้าใจง่าย
 - ๓.๒ อารมณ์มั่นคง
 - ๓.๓ เข้มแข็งแต่ถ่อมตน
 - ๓.๔ กิริยามารยาทเป็นที่ยอมรับของสังคม
 - ๓.๕ การแต่งกายสอดคล้องกับกาลเทศะ
 ๔. คุณธรรม จริยธรรม
 - ๔.๑ มีวิสัยทัศน์ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลง
 - ๔.๒ ยึดระบบคุณธรรมเป็นที่ตั้ง คือโปร่งใส และความยุติธรรม
 - ๔.๓ ซื่อสัตย์ ไม่มีคอรัปชั่น
 - ๔.๔ อดทน อดกลั้น
 - ๔.๕ รับทั้งผิดและชอบ
 - ๔.๖ เสียสละ
 - ๔.๗ เป็นคนดีของสังคม
 ๕. ความสามารถ/ชำนาญ
 - ๕.๑ การบริหารและจัดการศึกษาตามหลักวิชาและการปฏิบัติ
 - ๕.๒ การนำองค์การไปสู่เป้าหมายโดยยึดองค์คณะบุคคลมีส่วนร่วม
 - ๕.๓ การส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่มเป็นทีม
 - ๕.๔ การประสานงานเพื่อผลงานตามหน้าที่ความรับผิดชอบ
 - ๕.๕ การปรับเปลี่ยนเทคนิคเพื่อสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง

๖. ความรู้ลึกและรู้รอบ

- ๖.๑ การบริหาร/จัดการ
- ๖.๒ การจัดการศึกษา
- ๖.๓ ระเบียบกฎหมาย
- ๖.๔ บริบททางสังคม
- ๖.๕ การวิจัย
- ๖.๖ จิตวิทยาการบริหาร

๗. การมีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพบริหารการศึกษา เพื่อ

- ๗.๑ เป็นหลักประกันการบริหารที่มีประสิทธิภาพ/ประสิทธิผล
- ๗.๒ จัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ
- ๗.๓ เป็นหลักประกันคุณภาพ
- ๗.๔ ยกระดับมาตรฐานวิชาชีพ
- ๗.๕ นำไปสู่การพัฒนาและปรับปรุงตนเองอย่างต่อเนื่อง
- ๗.๖ มุ่งมั่นปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพ

ธีระ รุญเจริญ^{๒๕} ยังกล่าวถึง ผู้บริหารพึงมีคุณสมบัติต่อการปฏิบัติกิจกรรม
ต้องคำนึงถึงเหตุผลดังนี้

๑. สมรรถภาพที่จำเป็นของผู้บริหารการศึกษา มีดังนี้

- ๑.๑) สามารถสร้างศรัทธาให้แก่ครูและผู้ร่วมงาน
- ๑.๒) ทำงานเป็นทีม
- ๑.๓) เป็นผู้นำทางวิชาการ
- ๑.๔) มีวิสัยทัศน์
- ๑.๕) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
- ๑.๖) มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี
- ๑.๗) มีความรักความสามารถในการบริหาร
- ๑.๘) กล้าตัดสินใจและรับผิดชอบ
- ๑.๙) ซื่อสัตย์ โปร่งใส
- ๑.๑๐) เป็นผู้ประสานงานที่ดี
- ๑.๑๑) เป็นนักประชาธิปไตย
- ๑.๑๒) เป็นผู้สามารถอำนวยความสะดวก สนับสนุน
- ๑.๑๓) เป็นแบบอย่างที่ดี

๒. แนวทางการบริหาร

- (๑) วางแผนพัฒนางานของสถานศึกษาเพื่อประโยชน์แก่ผู้เรียนเป็นสำคัญ
- (๒) คิดวิเคราะห์เพื่อแปลงแนวคิดให้เป็นการปฏิบัติที่ได้ผลตามที่คิด
- (๓) ทำงานแบบประชาธิปไตย รับฟังความคิดเห็นจากผู้ร่วมงานทุกฝ่าย

^{๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘-๕๙.

- (๔) กล้าตัดสินใจและเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนางาน
- (๕) ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในการทำงาน
- (๖) สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนครูผู้ปกครองและชุมชน
- (๗) จัดการสร้างให้เพื่อนครูทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- (๘) ทำงานแบบรวมพลังเป็นทีมกับบุคลากรทุกฝ่าย
- (๙) ส่งเสริมให้ครูทุกคนร่วมเสนอแนะรูปแบบการบริหารด้านวิชาการของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียน
- (๑๐) วางแผนบริหารงานให้เอื้อต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนครูและผู้บริหาร
- (๑๑) ส่งเสริมให้ครูทุกคน มีส่วนร่วมรับรู้และดำเนินการจัดการทรัพยากรของสถานศึกษา
- (๑๒) ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้
- (๑๓) สนับสนุนให้ครูทุกคน มีส่วนร่วมในการตรวจสอบติดตามผลการดำเนินงาน ของสถานศึกษา
- (๑๔) เผยแพร่และนำผลการประเมินมาปรับปรุงแผนงานต่อไป
- (๑๕) สนับสนุนให้ครูทุกคนมีส่วนร่วมในการปรับปรุงและตรวจสอบระบบการเงินของสถานศึกษา

สรุปได้ว่า จากคุณสมบัติของผู้บริหารดังกล่าว ผู้บริหารจำเป็นต้องรู้จักตนเองว่า คุณสมบัติใน การบริหารของตนเองนั้นจำเป็นต้องมีการนำหลัก คุณธรรม จริยธรรม หลักมนุษยสัมพันธ์มาใช้ในการบริหาร มีความรอบรู้ มีวิสัยทัศน์ในการบริหาร นอกจากนั้นในการบริหาร ผู้บริหารต้องนำหลักการประสานงานการมีส่วนร่วม มาใช้ในการบริหารอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้แต่ละส่วนงานมีขั้นตอนและแบบแผนที่เป็นระบบ ซึ่งจะส่งผลถึงความสำเร็จในการบริหารงานในสถานศึกษาได้เป็นอย่างดีโดยมีองค์ประกอบ คือการวางแผน การเลือกวิธีการทำงานให้บรรลุตามเป้าหมาย การจัดองค์การ คือการนำเอาแผนงานที่กำหนดหน้าที่สำหรับกลุ่มบุคคลที่จะทำงาน เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา

๒.๒.๑ ความหมายการบริหารสถานศึกษา

นพพงษ์บุญจตราดุล ลย^{๒๖} ได้ให้ความหมายของการบริหารการศึกษาว่า หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคบบรรวมมือกับดำเนินการพัฒนาสมาชิกในสังคมในทุกๆ ด้าน นับตั้งแต่บุคลิกภาพ ความรู้ ความสามารถ พฤติกรรมและวัฒนธรรม เพื่อให้มีค่านิยมที่ตรงกันกับ ความต้องการของสังคม โดยกระบวนการ

^{๒๖} นพพงษ์ บุญจตราดุล *ลย* การบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์, ๒๕๔๙ หน้า ๔.

ต่างๆ ที่อาศัยการควบคุมสิ่งแวดล้อมให้มีผลต่อบุคคลและอาศัยทรัพยากร ตลอดจนเทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสมเพื่อให้พัฒนาไปตรงตามเป้าหมายของสังคมที่ ตนดำเนินชีวิตอยู่

บันลือ พลฤกษ์วัน ^{๒๗} กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินงานทุกอย่างในโรงเรียนให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายการศึกษาหรือจุดมุ่งหมายของหลักสูตร คือ ให้นักเรียนมีสุขภาพดี มีคุณธรรมและเป็นพลเมืองที่ดี สามารถใช้ประโยชน์ของวิชาที่เรียนมีความสำคัญเกี่ยวกับเศรษฐกิจและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม

วิชัย ตันศิริ ^{๒๘} กล่าวว่าในการบริหารสถานศึกษาผู้บริหารควรมีหลักและ กระบวนการบริหาร การบริหารการศึกษา หลักการแนวคิดในการบริหารภาพรวมของการบริหาร ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการบริหารสถานศึกษามีความเหมาะสม ผู้เขียนจะได้กล่าวถึงประเด็นดังกล่าว เพื่อให้เกิดความเข้าใจและมุมมองในการบริหารสถานศึกษายิ่งขึ้นต่อไป คำว่า "การบริหาร" (Administration) ใช้ในความหมายกว้างๆ เช่น การบริหารราชการ อีกคำหนึ่ง คือ "การจัดการ" (Management) ใช้แทนกันได้กับคำว่า การบริหาร

ชาญชัย อาจินสมาจาร ^{๒๙} ได้ให้ความหมายของการบริหารการศึกษาว่า หมายถึง ความที่พยายามจะสั่งแนะ และผสมผสานความพยายามของมนุษย์ ซึ่งมีจุดรวมอยู่ที่จุดหมายปลายทาง หรือเป้าหมายบางอย่าง การบริหารเป็นกิจกรรมที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารในองค์กร ซึ่งมีหน้าที่สั่งให้ความสะดวกในการทำงานของกลุ่มที่มีวัตถุประสงค์เดียวกัน

ธีระ รุณเจริญ ^{๓๐} ได้ให้ความหมายของการบริหารการศึกษาว่า หมายถึง การดำเนินงานด้วยกระบวนการที่หลายคน เพื่อให้ นักเรียนได้พัฒนาทุกด้านจนบรรลุตาม จุดมุ่งหมายของหลักสูตร และสามารถพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพ พัฒนาสังคม ให้ดำรงชีวิตในสังคม เป็นไปด้วยความสงบสุข

สรุปว่า การบริหารสถานศึกษาหมายถึง การบริหารงานโดยมีการจัดกิจกรรมต่างๆ อย่างมีระบบ ระเบียบตามกระบวนการการทำงาน เพื่อนำไปพัฒนาสถานศึกษาทั้งในด้านบุคลากรผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์

^{๒๗} บันลือ พลฤกษ์วัน(๒๕๔๘ : ๔๗),อ้างในอำนวย พลรักษา. ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ขอนแก่น เขต ๔, **สารนิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต** สาขา การบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๖, หน้า ๑๖.

^{๒๘} เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๖.

^{๒๙} ชาญชัย อาจินสมาจาร**การบริหารการศึกษา** กรุงเทพมหานคร ดิอินฟอร์มชันเทคโนโลยี๒๕๕๒, หน้า ๖.

^{๓๐} ธีระ รุณเจริญ. **การบริหารโรงเรียนยุคปฏิรูปการศึกษา** กรุงเทพมหานคร. ธนาเพลส ๒๕๕๓, หน้า ๓๑.

ขอบข่ายของการบริหารสถานศึกษา

การศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดปัจจัยหนึ่งในการพัฒนาประเทศเพราะการศึกษาเป็นการพัฒนาคนให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ดังนั้นการจัดการศึกษาที่ดีจะทำให้การพัฒนาบุคคลให้มีศักยภาพตามต้องการได้ การบริหารการศึกษาไทย แต่เดิมใช้รูปแบบการรวมอำนาจ การบริหาร และการตัดสินใจไว้ที่ส่วนกลางและมีอำนาจการบริหาร การตัดสินใจเพียงบางส่วนไปให้หน่วยราชการที่รับผิดชอบในการบริหารการศึกษาส่วนภูมิภาคและสถานศึกษา แต่แนวปฏิรูป การศึกษา ตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. ๒๕๔๕ ได้มีข้อกำหนดให้ กระจายอำนาจการบริหารและการตัดสินใจไปให้หน่วยงานระดับปฏิบัติงานอันได้แก่โรงเรียนและเขต พื้นที่การศึกษาให้มากที่สุด โดยการบริหารส่วนกลางจะทำหน้าที่เพื่อกำหนดนโยบาย การวางแผน การจัดสรรงบประมาณการกำหนดและประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาเป็นประการสำคัญ ได้แก่

๑. การบริหารงานวิชาการ
๒. การบริหารงบประมาณและการเงิน
๓. การบริหารบุคคล
๔. การบริหารงานทั่วไป

๑. การบริหารงานวิชาการ

การบริหารสถานศึกษา ตามบทบาท ภาระ หน้าที่และงานของผู้บริหารสถานศึกษานั้น การบริหารวิชาการถือเป็นงานหลัก เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของผู้เรียนทั้งในเชิงปริมาณ และ คุณภาพ ส่วนงานอื่นๆ ถือเป็นงานที่มีความสำคัญรองลงมาและเป็นงานสนับสนุน

ความหมายของการบริหารวิชาการ หมายถึง การบริหารกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษาซึ่งเกี่ยวข้องกับการปรับปรุง พัฒนาการเรียนการสอนให้เกิดผลตามเป้าหมายของหลักสูตร อย่างมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน

๑.๑ ความสำคัญของการบริหารวิชาการ

เป็นหัวใจสำคัญของการบริหารสถานศึกษา และเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารสถานศึกษาไม่ว่าสถานศึกษาจะเป็นประเภทใด มาตรฐานและ คุณภาพของการบริหารสถานศึกษาจะพิจารณาได้จากผลงานด้านการบริหารวิชาการ ได้จัดลำดับความสำคัญของงานวิชาการไว้เป็นอันดับ แรกจากงานอื่นๆ ของผู้บริหารสถานศึกษาโดยให้น้ำหนักถึงร้อยละ ๔๐

๑.๒ ขอบข่ายของการบริหารวิชาการ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์^{๓๒} กล่าวว่า การบริหารวิชาการจะประกอบด้วยงานต่อไปนี้ คือ ๑. การวางแผนเกี่ยวกับการบริหารวิชาการ ๒. การจัดดำเนินงานเกี่ยวกับการเรียนการสอน ๓. การบริหารจัดการเกี่ยวกับการเรียนการสอน และ ๔. การวัดและประเมินผล

^{๓๑} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. คู่มือปฏิบัติงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน, กรุงเทพมหานคร:คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๗ หน้า ๑๖๓

^{๓๒} ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. การบริหารงานวิชาการ, กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ส่งเสริมกรุงเทพ ๒๕๔๔, หน้า ๓.

จันทราณี สงวนนาม^{๓๓} กล่าวถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารวิชาการไว้ว่า ควรประกอบด้วยกิจกรรม ดังต่อไปนี้ คือ ๑. หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร ๒. การวิจัยในชั้นเรียน ๓. การสอนซ่อมเสริม ๔. การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร ๕. การนิเทศภายในสถานศึกษา และ ๖. การประกันคุณภาพการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ^{๓๔} กำหนดขอบข่าย งานด้านการบริหารวิชาการไว้ ๑๒ งาน ประกอบด้วย

๑.๑ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ประกอบด้วย

๑) การศึกษาวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. ๒๕๔๔

สาระแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ

๒) นิเทศการใช้หลักสูตร

๓) ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร

๔) ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรตามความเหมาะสม

๑.๒ การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ประกอบด้วย

๑) ส่งเสริมให้ครูจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน

๒) ส่งเสริมให้มีการพัฒนาครู เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

๑.๓ การวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียนรู้ ประกอบด้วย

๑) กำหนดระเบียบ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผล และประเมินผลของสถานศึกษา

๒) พัฒนาเครื่องมือวัดและประเมินผลให้ได้มาตรฐาน

๓) ส่งเสริมให้ครูดำเนินการวัดผล และประเมินผลการเรียนการสอน โดยเน้นการประเมินตามสภาพจริง

๑.๔ การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย

๑) ส่งเสริมให้ครูศึกษา วิเคราะห์ วิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้

๒) ประสานความร่วมมือในการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย ตลอดจนการเผยแพร่ผลงานการวิจัย หรือพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน และงานวิชาการกับสถานศึกษา บุคคล ครอบครัวองค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่น

๑.๕ การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้

๑) สำรวจแหล่งเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งในสถานศึกษาชุมชน ท้องถิ่น ในเขตพื้นที่การศึกษา และเขตพื้นที่การศึกษาใกล้เคียง

^{๓๓}จันทราณี สงวนนาม การบริหารหลักสูตรในสถานศึกษา กรุงเทพมหานคร บุ๊คพ้อยท์, ๒๕๔๕, หน้า ๑๔๓-๑๔๔.

^{๓๔}กระทรวงศึกษาธิการ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ กรุงเทพมหานคร องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์, ๒๕๔๖ หน้า ๓๓๓ - ๓๔๘

๒) ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูใช้แหล่งการเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้

๑.๖ การพัฒนาสื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ประกอบด้วย

- ๑) ส่งเสริมให้ครูผลิต และพัฒนาสื่อ นวัตกรรมการเรียนการสอน
- ๒) ประเมินผลการพัฒนาการใช้สื่อ และนวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

๑.๗ การนิเทศการศึกษา ประกอบด้วย

- ๑) การจัดระบบนิเทศงานวิชาการและการเรียนการสอนภายในสถานศึกษา
- ๒) ประเมินผลการจัดระบบและกระบวนการนิเทศการศึกษาในสถานศึกษา

๑.๘ การแนะแนวการศึกษา ประกอบด้วย

๑) การจัดระบบการแนะแนวทางวิชาการและวิชาชีพภายในสถานศึกษาโดยเชื่อมโยงกับกระบวนการเรียนการสอน

๒) ดำเนินการแนะแนวการศึกษาโดยความร่วมมือของผู้ปฏิบัติการสอนทุกคนในสถานศึกษา

๑.๙ การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ประกอบด้วย

๑) จัดระบบโครงสร้างองค์กรให้รองรับการจัดระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

๒) กำหนดเกณฑ์การประเมินเป้าหมายความสำเร็จของสถานศึกษาตามมาตรฐานการศึกษาและตัวชี้วัดของกระทรวงศึกษาธิการ เป้าหมายความสำเร็จของเขตพื้นที่การศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา

๑.๑๐ การส่งเสริมความรู้ทางวิชาการแก่ชุมชน ประกอบด้วย

๑) การศึกษาสำรวจความต้องการสนับสนุนงานวิชาการแก่ชุมชน

๒) ส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชน ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวิชาการของสถานศึกษาและส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ระหว่างบุคคล ครอบครัว ชุมชน และท้องถิ่น

๑.๑๑ ประสานความร่วมมือช่วยเหลือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาของรัฐ

๑.๑๒ การส่งเสริมและสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

กล่าวโดยสรุป ขอบข่ายของการบริหารวิชาการ ประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญๆ ดังนี้คือ

๑) การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ประกอบด้วย สถานศึกษาร่วมกับชุมชนจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา

๒) การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ประกอบด้วย การส่งเสริมให้ครูจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน การส่งเสริมให้มีการพัฒนาครู เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

๓) การวัดผลประเมินผลและเทียบโอนผลการเรียนรู้ ประกอบด้วย การร่วมกับชุมชนกำหนดระเบียบ แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผล การเรียนของสถานศึกษา มีเครื่องมือวัดและประเมินผลการเรียนอย่างหลากหลาย และเหมาะสมกับผู้เรียน ส่งเสริมให้ครู

ดำเนินการวัดผล และประเมินผลการเรียนการสอน โดยใช้วิธีการที่หลากหลายและเหมาะสมกับผู้เรียน

๔) การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย ส่งเสริมให้ครูทำการวิจัยในชั้นเรียนเผยแพร่ผลงานการวิจัย

๕) การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย ส่งเสริม สนับสนุนให้ครูใช้แหล่งการเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษาในการจัดกระบวนการเรียนรู้

๖) การนิเทศการศึกษาประกอบด้วย การจัดระบบและกระบวนการนิเทศการศึกษา ในสถานศึกษาและแนวทางการศึกษาโดยความร่วมมือของผู้ปฏิบัติการสอนทุกคนในสถานศึกษา

๗) การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ประกอบด้วย การวางแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามระบบการประกันคุณภาพการศึกษาให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายของสถานศึกษา

๒. การบริหารงบประมาณและการเงิน

เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า การบริหารงบประมาณมีส่วนสำคัญที่จะทำให้การบริหารสถานศึกษาบรรลุผลตามเป้าหมาย และในทำนองเดียวกันการบริหารงบประมาณจะสัมฤทธิ์ผล ได้ก็ด้วยการที่มีระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ดังนั้นเพื่อให้การบริหารจัดการศึกษาประสบผลสำเร็จตามเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้ ก็ควรที่จะมีระบบการบริหารงบประมาณที่มี ประสิทธิภาพ และผู้บริหารสถานศึกษาควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารงบประมาณ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงาน ดังนี้

๒.๑ ความหมายของการบริหารงบประมาณ

การบริหารงบประมาณ หมายถึง การจัดทำแผนการใช้ทรัพยากรการบริหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเงิน ซึ่งแสดงออกในรูปตัวเลข ไม่ว่าจะเป็นงบประมาณของรัฐบาลหรือธุรกิจเอกชนก็ตาม

ประพันธ์ สุริหารและ ณรงค์ สัจพันโรจน์^{๓๕} กล่าวว่า งบประมาณหมายถึง แผนเบ็ดเสร็จซึ่งแสดงออกในรูปตัวเงิน แสดงโครงการดำเนินงานทั้งหมดใน ระยะเวลาหนึ่งแผนนี้จะรวมถึงการกะประมาณบริหารกิจกรรมโครงการและค่าใช้จ่าย

อีสท์ แมน และคนอื่นๆ (Eastman and others)^{๓๖} กล่าวว่า การจัดทำงบประมาณเป็น เครื่องมือในการบริหารที่เกี่ยวกับการวางแผนหรือกำหนดแผนงานที่วางไว้

๒.๒ ความสำคัญของการบริหารงบประมาณและการเงิน

จากสารบัญญัติในหมวด 8 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๔ มาตรา ๖๐ และ ๖๑ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระบบการบริหารจัดการงบประมาณของประเทศไทยเป็นอย่างมาก กล่าวคือ การจัดสรรงบประมาณทางการศึกษาแต่เดิมจนถึงปัจจุบันนี้เป็นการจัดสรรให้กับหน่วยงานที่จัดการศึกษาตามแผนงาน

^{๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

โครงการและ หมวดเงิน ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๔ กำหนดให้จัดสรรแก่ผู้เรียนเป็นรายบุคคลอย่างเหมาะสมและเท่าเทียมกัน โดยจัดสรรเป็นเงินอุดหนุน ทั่วไป มิใช่รายหมวดเหมือนเดิม และยังกำหนดไว้ด้วยว่าให้จัดเงินสมทบแก่ผู้เรียนที่มีความจำเป็น พิเศษ ตลอดจนจัดสรรเงินอุดหนุนการศึกษาที่จัดโดยบุคคล ครอบครัว ชุมชน และองค์กรต่างๆ ใน สังคมอีกด้วย ซึ่งแต่เดิมไม่เคยจัดสรรให้

จะเห็นว่าระบบบริหารจัดการงบประมาณที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นเรื่องที่มีความสำคัญ และเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการ ปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่ให้มีการกระจายอำนาจการศึกษาไปยังเขต พื้นที่การศึกษา โดยการกระจายอำนาจดังกล่าวต้องรวมทั้งเรื่อง การบริหารจัดการทรัพยากรและ งบประมาณการเงิน เพราะมีเช่นนั้นการกระจายอำนาจจะไม่มีประโยชน์ การกระจายอำนาจ การบริหารงบประมาณให้มีการจัดสรรค่าใช้จ่ายรายหัว ตรงไปยังสถานศึกษา จะเป็นการกระจายอำนาจให้ สถานศึกษามีอิสระในการตัดสินใจเรื่อง การบริหารงบประมาณ โดยรัฐจัดสรรเงินอุดหนุน (BlockGrant) ให้เป็นค่าใช้จ่ายรายบุคคล ตามจำนวนนักเรียน สถานศึกษาจะมีอำนาจและอิสระใน การใช้เงินมาก และถ้ามีเงินเหลือ สถานศึกษาก็สามารถเก็บงบประมาณและทรัพยากรไว้ใช้ต่อไปได้ ^{๓๗}

๒.๓ ขอบข่ายการบริหารงบประมาณและการเงิน

จะเห็นได้ว่างานการบริหารงบประมาณนั้นเป็นงานที่มีความสำคัญ และมีกระบวนการและแนวปฏิบัติที่ค่อนข้างจะยุ่งยากซับซ้อน ผลการปฏิบัติงานด้านนี้จะกระทบกระเทือน ต่อสถานศึกษาและผู้บริหารเอง เพราะการเงินเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ อย่างยิ่งในการบริหารงาน ทุกชนิด

ณรงค์ สักพันธุ์โรจน์ ^{๓๘}กล่าวว่า การดำเนินงานบริหารงบประมาณนั้นมีขอบข่าย การดำเนินงานเกี่ยวกับ ๑. เงินนอกงบประมาณ ๒. เงินงบประมาณ ๓. เงินรายได้แผ่นดิน ๔. รายงาน ๕. การรับเงิน ๖. การจ่ายเงิน ๗. การเก็บรักษาเงิน ๘. การควบคุมและการตรวจสอบ และ ๙. การประเมินผลการใช้จ่ายเงินตามแผนการใช้จ่าย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ^{๓๙}ได้กำหนดขอบข่ายการบริหารงบประมาณไว้ ประกอบด้วย ๑. การบริหารงานการเงิน ๒. การบริหารงานการบัญชี ๓. การบริหารงานพัสดุ และ ๔. การบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงานสำหรับกระทรวงศึกษาธิการ กำหนดขอบข่ายการ บริหารงบประมาณไว้ ๗ งานประกอบด้วย

๑) การจัดทำและเสนอของบประมาณ ประกอบด้วย

๑.๑) การวิเคราะห์และพัฒนานโยบายทางการศึกษา

๑.๒) การจัดทำแผนกลยุทธ์ หรือแผนพัฒนาการศึกษา

๑.๓) การกำหนดผลผลิต ผลลัพธ์ และตัวชี้วัดความสำเร็จ

^{๓๗} รุ่ง แก้วแดง ,การปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว,๒๕๔๘ หน้า ๑๒๗.

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑.

^{๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๕.

๒) การจัดสรรงบประมาณ ประกอบด้วย

- ๒.๑) การจัดสรรงบประมาณในสถานศึกษา
- ๒.๒) การเบิกจ่ายและการอนุมัติงบประมาณ
- ๒.๓) จัดทำแผนการใช้งบประมาณรายไตรมาส
- ๒.๔) เสนอแผนการใช้งบประมาณรายไตรมาส

๓) การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้เงินและผลการ

ดำเนินการ งาน ประกอบด้วย

- ๓.๑) การตรวจสอบติดตามการใช้จ่ายเงินและผลการดำเนินงาน
- ๓.๒) จัดทำแผนการกำกับตรวจสอบติดตามและป้องกันความเสี่ยง
- ๓.๓) การประเมินผลการใช้จ่ายเงินและผลการดำเนินงาน
- ๓.๔) ประเมินแผนกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา และจัดทำ

รายงานประจำปี

๔) การระดมทรัพยากร และการลงทุนเพื่อการศึกษา

- ๔.๑) การจัดการทรัพยากร
- ๔.๒) ประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงานทราบรายการสินทรัพย์ของสถานศึกษา
- ๔.๓) การจัดการรายได้และผลประโยชน์
- ๔.๔) วิเคราะห์ศักยภาพของสถานศึกษาที่ดำเนินการจัดการรายได้ สินทรัพย์ และ

จัดทำทะเบียนข้อมูล

๕) การบริหารการเงิน

๖) การบริหารบัญชี

๗) การบริหารพัสดุและสินทรัพย์ โดยจัดทำระเบียบการใช้ทรัพย์สินที่เกิดจากการ

จัดหาของสถานศึกษาด้วยความเห็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกล่าวโดยสรุป
ขอบข่ายของการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา ประกอบด้วยกิจกรรมที่สำคัญๆ ดังนี้ คือ

๗.๑) การจัดทำและเสนอของบประมาณ โดยการศึกษา วิเคราะห์การจัดและ
พัฒนาการบริหารงบประมาณของสถานศึกษาตามกรอบทิศทางของเขตพื้นที่การศึกษาและตามความ
ต้องการของสถานศึกษา การจัดทำแผนกลยุทธ์ หรือแผนพัฒนาการศึกษา การกำหนดกลยุทธ์และมี
แผนกลยุทธ์ในการบริหารงบประมาณของสถานศึกษา การกำหนดผลผลิต ผลลัพธ์และตัวชี้วัด
ความสำเร็จในการบริหารงบประมาณ โดยจัดทำเป็นสารสนเทศ

๗.๒) การจัดสรรงบประมาณ โดยการจัดทำแผนการใช้งบประมาณรายไตรมาส
โดยกำหนดปฏิทินงานรายเดือนให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ แล้วสรุปแยกเป็น
ราย ไตรมาสอย่างถูกต้องและเป็นปัจจุบัน

๗.๓) การตรวจสอบติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้เงินและผลการ
ดำเนินงาน โดยการจัดทำแผนการกำกับตรวจสอบติดตามและป้องกันความเสี่ยง สำหรับโครงการที่มี
ความเสี่ยงสูงและปฏิบัติตามแผนที่กำหนด และการประเมินแผนกลยุทธ์ และแผนปฏิบัติการประจำปี
ของสถานศึกษา และจัดทำรายงานประจำปีการศึกษา

๗.๔) การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา โดยประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงานทราบรายการสืบทอดของสถานศึกษาเพื่อใช้ทรัพยากรร่วมกัน และการวิเคราะห์ศักยภาพของสถานศึกษาที่ดำเนินการจัดการรายได้และสินทรัพย์ และจัดทำทะเบียนข้อมูล

๗.๔) การบริหารพัสดุและสินทรัพย์ โดยการจัดทำระเบียบการใช้สินทรัพย์ที่เกิดจากการจัดหาของสถานศึกษาด้วยความเห็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

๒.๓ การบริหารงานบุคคล

การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษา เป็นภารกิจสำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา และการที่จะบริหารงานบุคคลให้เกิดความคล่องตัว อิสระภายใต้กฎหมาย ระเบียบและเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาได้นั้น ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการบริหารงาน บุคคลเป็นอย่างดี ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาและได้นำเสนอไว้พอสังเขป ดังนี้

๒.๓.๑ ความหมายของการบริหารงานบุคคล

การบริหารงานบุคคล หมายถึง กระบวนการในการบริหารกำลังคนขององค์กรผ่านทางวางแผนนโยบาย กฎ ระเบียบ และขั้นตอนการทำงาน เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกที่ปฏิบัติงานใน องค์กร เพื่อให้ได้บุคลากรที่เหมาะสมกับการปฏิบัติงานทั้งในด้านปริมาณ คุณภาพ และระยะเวลาที่ เหมาะสม โดยการจัดบุคลากรเข้าทำงานจะเป็นส่วนหนึ่งในการบริหารงานบุคคล ซึ่งจะประกอบด้วย งานที่สำคัญๆ คือ การสรรหา การคัดเลือก ค่าตอบแทนและสิ่งจูงใจ การประเมินผล การปฏิบัติงาน การเลื่อนตำแหน่งและการโยกย้าย เพื่อจัดคนให้เหมาะสมกับความต้องการของงาน

ธงชัย สันติวงษ์^{๔๐} กล่าวว่า การ บริหารงานบุคคล หมายถึง ภารกิจของผู้บริหารทุกคนที่มุ่งปฏิบัติในกิจกรรมทั้งปวงที่เกี่ยวกับบุคลากร เพื่อให้ปัจจัยด้านบุคลากรขององค์การเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีประสิทธิภาพ

นิโกร (Nigro)^{๔๑} กล่าวว่า การบริหารงานบุคคล คือ ศิลปะในการเลือกสรรคน ใหม่ และใช้คนเก่าในลักษณะที่จะให้ได้ผลงานและบริการจากการปฏิบัติงานของบุคลากรเหล่านั้น มากที่สุด

สรุปว่า การบริหารงานบุคคล หมายถึง กระบวนการปฏิบัติงานตามภารกิจของสถานศึกษาที่เกี่ยวกับบุคคลผ่านทางวางแผนนโยบาย กฎ ระเบียบ และขั้นตอนการทำงาน เพื่อให้ ได้มาซึ่งบุคลากรที่มีความสามารถเหมาะสมกับการปฏิบัติงานภายในองค์กรนั้นๆ ๒.๒.๒. ๓.๒ ความสำคัญของการบริหารงานบุคคล

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน^{๔๒} กล่าวถึงความสำคัญ ของการบริหารงานบุคคลไว้ว่า การบริหารงานบุคคลคล ปัจจัยสำคัญที่

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓.

^{๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔.

^{๔๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔.

ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของงานโดยตรง ผู้บริหารที่ดี คือ ผู้ที่ใช้
 ความรู้ความสามารถในการบริหารงานบุคคล ให้ทุกคนร่วมมือกันปฏิบัติงานอย่างมี
 ประสิทธิภาพ ประสิทธิผลสูงสุด สอดคล้องกับ กระทรวงศึกษาธิการ^{๔๔} ที่กล่าวว่า การ
 บริหารงานบุคคลในสถานศึกษา เป็นภารกิจสำคัญ ที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถ
 ปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยที่เป้าหมาย
 สูงสุดของการมีความรับผิดชอบในการบริหารงานบุคคลนี้ก็คือ สนับสนุนการจัดการเรียนการ
 สอนสำหรับผู้เรียนเป็นสำคัญ

สรุปว่า การบริหารงานบุคคล มีความสำคัญ เพราะเป็นภารกิจที่
 ผู้บริหารจะใช้ความรู้ความสามารถในการบริหารให้ทุกคนร่วมมือกัน ปฏิบัติงานอย่างมี
 ประสิทธิภาพ ส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานได้อย่างคล่องตัว โดยที่
 เป้าหมายสูงสุดของการมีความรับผิดชอบในการบริหารงานบุคคลนี้ก็เพื่อสนับสนุนการ
 จัดการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนเป็นสำคัญ

๒.๓.๒ ขอบข่ายการบริหารงานบุคคล

สถานศึกษาโดยผู้บริหารสถานศึกษาต้องเกี่ยวข้องกับการจัดบุคลากรให้
 เหมาะสมกับ งานและความต้องการของสถานศึกษา โดยอาจเลื่อนตำแหน่ง โยกย้าย
 ลดตำแหน่ง หรือให้ออกจาก งาน ขณะเดียวกันก็ต้องฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรให้มี
 ความรู้ ทักษะ ความสามารถและทัศนคติที่ดีต่องานทั้งในปัจจุบันและอนาคต เพื่อ
 ส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถดำเนินงานได้อย่างราบรื่นและบรรลุเป้า หมายที่ต้องการ
 ฟลิปโป (Flippo)^{๔๕} ให้ความเห็นว่า การบริหารงานบุคคล คือการวางแผนการจัด
 หน่วยงาน การอำนวยการ และการควบคุมการปฏิบัติงานเกี่ยวกับบุคลากรในการทำงาน ซึ่งได้แก่
 การสรรหาบุคลากร การพัฒนาบุคคล การให้ค่าตอบแทน การประสานประโยชน์ และการธำรงรักษา
 ไว้ ส่วนสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน^{๔๖} กำหนดขอบข่ายการบริหารงานบุคคลไว้ ๖
 งาน ประกอบด้วย ๑. การวางแผนกำลังคน ๒. การสรรหา ๓. การบรรจุแต่งตั้ง ๔. การพัฒนา ๕.
 การธำรงรักษา และ ๖. การให้พ้นจากงาน สำหรับกระทรวงศึกษาธิการ^{๔๗} ได้กำหนดขอบข่ายการงาน
 ใการบริหารงานบุคคลไว้ ประกอบด้วยงาน ๔ งาน ได้แก่

๑) การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง ประกอบด้วย

๑.๑) การวิเคราะห์ภารกิจและประเมินสภาพความต้องการกำลังคนกับ

ภารกิจของสถานศึกษา

๑.๒) การจัดทำภาระงานสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

^{๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๔ .

^{๔๔} กระทรวงศึกษาธิการ . คำชี้แจงประกอบพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.

๒๕๔๒, กรุงเทพมหานคร. กรมการศาสนา, ๒๕๔๖ หน้า ๔๑ .

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓.

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๖ .

^{๔๗} กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล

กรุงเทพมหานคร : สำนักงานนิเทศและพัฒนามาตรฐานการศึกษา, ๒๕๔๖, หน้า ๓๘

๑.๓) แจ้งภาระงาน มาตรฐานคุณภาพงาน มาตรฐานวิชาชีพ จรรยาบรรณ วิชาชีพเกณฑ์การประเมินผลงานแก่ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา ก่อนมีการมอบหมายหน้าที่ให้ปฏิบัติงาน

๒) การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง ประกอบด้วย

๒.๑) ดำเนินการสอบแข่งขัน สอบคัดเลือก และคัดเลือกในกรณีจำเป็น หรือมีเหตุพิเศษในตำแหน่งครูผู้ช่วย ครู และบุคลากรทางการศึกษาอื่นในสถานศึกษา

๒.๒) สถานศึกษาดำเนินการบรรจุแต่งตั้งในตำแหน่งวิทยฐานะและให้ได้รับ เงินเดือนตามที่ ก.ค.ศ. กำหนด

๒.๓) จัดทำทะเบียนประวัติของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ในสถานศึกษา

๓) การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ ประกอบด้วย

๓.๑) กำหนดหลักสูตรการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาตนเองของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและสถานศึกษา

๓.๒) ดำเนินการพัฒนาบุคลากรตามที่กำหนดหลักสูตรไว้

๓.๓) การพิจารณาความดีความชอบ

๓.๔) การจัดสวัสดิการและเสริมสร้างขวัญ กำลังใจ แก่บุคลากรในสถานศึกษา

๔) วินัยและการรักษาวินัย

๕) การออกจากราชการ

สรุปได้ว่า ขอบข่ายการปฏิบัติงานของสถานศึกษาในการบริหารงานบุคคลนั้นมีภาระงานที่สำคัญๆ ที่สถานศึกษาควรปฏิบัติ ประกอบด้วย

๑. การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง โดยมีการวิเคราะห์ภารกิจและประเมินสภาพความต้องการกำลังคนกับภารกิจของสถานศึกษามีการจัดทำภาระงานสำหรับ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา และแจ้งภาระงาน มาตรฐานคุณภาพงาน มาตรฐานวิชาชีพ จรรยาบรรณวิชาชีพ เกณฑ์การประเมินผลงานแก่ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา ก่อนมีการมอบหมายหน้าที่ให้ปฏิบัติงาน

๒. การสรรหาและการบรรจุแต่งตั้ง โดยมีการดำเนินการสอบแข่งขัน สอบคัดเลือก และคัดเลือกในกรณีจำเป็นหรือมีเหตุพิเศษในตำแหน่งครูผู้ช่วย ครู และบุคลากรทางการศึกษาอื่นใน สถานศึกษา มีการดำเนินการบรรจุแต่งตั้ง และมีการจัดทำทะเบียนประวัติของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษา

๓. การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ โดยมีการกำหนดหลักสูตรการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นในการพัฒนาตนเองของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและสถานศึกษา มีการดำเนินการพัฒนาบุคลากรตามที่กำหนดหลักสูตรไว้ มีการดำเนินการพิจารณาความดีความชอบ และมีการจัดสวัสดิการและเสริมสร้างขวัญกำลังใจให้แก่บุคลากรในสถานศึกษา

๒.๔ การบริหารงานทั่วไป

การบริหารทั่วไปเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบบริหารองค์การ ให้บริการบริหารงานอื่นๆ บรรลุผลตามมาตรฐานคุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสานส่งเสริม สนับสนุนและอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการให้บริการการศึกษาทุกรูปแบบผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางการบริหารงานการบริหารทั่วไปไว้พอสังเขป ดังนี้

๒.๔.๑ ความหมายของงานการบริหารทั่วไป

การบริหารทั่วไปเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบบริหารองค์การ ให้บริการบริหารงานอื่นๆ บรรลุผลตามมาตรฐานคุณภาพและเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสานส่งเสริม สนับสนุนและอำนวยความสะดวกต่างๆ ในการให้บริการการศึกษาทุกรูปแบบ^{๔๘} สำหรับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน^{๔๙} กล่าวว่า งานการบริหารทั่วไป หมายถึง งานการบริหารสถานศึกษาอื่นๆ ที่สนับสนุนการบริหารวิชาการงบประมาณ การบริหารงานบุคคล ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของสถานศึกษา

กล่าวโดยสรุป การบริหารทั่วไป หมายถึง การบริหารงานอื่นๆ เพื่อส่งเสริม สนับสนุนและ อำนวยความสะดวกในการบริหารงานวิชาการ งบประมาณและ การบริหารงานบุคคล ให้บรรลุ เป้าหมายในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

๒.๔.๒ ความสำคัญของงานการบริหารทั่วไป

งานการบริหารงานทั่วไปของสถานศึกษา มีความสำคัญเนื่องจากเป็นงานที่ให้บริการ สนับสนุน ส่งเสริม ประสานงานและอำนวยความสะดวก ให้การปฏิบัติงานของสถานศึกษาเป็นไปด้วยความ เรียบร้อย มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล นอกจากนั้นยังเป็นการประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข้อมูล ข่าวสารและผลงานของสถานศึกษาต่อสาธารณชน ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เจตคติที่ดี เลื่อมใส ศรัทธาและให้การสนับสนุนการจัดการศึกษาของสถานศึกษา^{๕๐} นอกจากนี้ งานการบริหารงานทั่วไปของสถานศึกษา เป็นส่วนหนึ่งของการกระจายอำนาจทางการศึกษาตามมาตรา ๓๙ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๔ ซึ่งกำหนดให้งานการบริหารทั่วไปเป็นกิจกรรมสนับสนุนการดำเนินงานของสถานศึกษาที่เกี่ยวกับงานการบริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ และการบริหารงานบุคคลให้ เกิดความคล่องตัวสามารถ ดำเนินงานไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปว่า การบริหารงานทั่วไป มีความสำคัญเนื่องจากเป็นกิจกรรมสนับสนุนการดำเนินงานของสถานศึกษาที่เกี่ยวกับการ บริหารวิชาการ การบริหารงบประมาณ และการบริหารงานบุคคล ให้เกิดความคล่องตัวสามารถ ดำเนินงานไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๔.๓ ขอบข่ายของงานการบริหารทั่วไป

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดขอบข่ายภาระงานในการบริหารทั่วไปไว้ดังนี้

- ๑) การดำเนินงานธุรการ ประกอบด้วย

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔.

^{๔๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๙๗.

^{๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔.

- ๑.๑) การวิเคราะห์สภาพงานธุรการของสถานศึกษาและระเบียบกฎหมาย
แนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง
- ๑.๒) การวางแผนออกแบบงานธุรการ ลดขั้นตอนการดำเนินงานให้มี
ประสิทธิภาพ
- ๑.๓) จัดบุคลากรรับผิดชอบงานธุรการและพัฒนาให้มีความรู้ ความสามารถ
ในการปฏิบัติงานธุรการตามที่ระบบกำหนดไว้
- ๑.๔) ติดตาม ประเมินผล และปรับปรุงงานธุรการของสถานศึกษาให้มี
ประสิทธิภาพ
- ๒) งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย การ
ดำเนินงานด้านธุรการในการจัดประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
- ๓) การจัดทำสำมะโนผู้เรียน ประกอบด้วย การประสานทุนกับชุมชนและท้องถิ่น
ในการสำรวจข้อมูล จำนวนนักเรียนที่จะเข้ารับบริการทางการศึกษาในเขตบริการของสถานศึกษา
- ๔) การพัฒนาระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ ประกอบด้วย
- ๔.๑) สำรวจระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ
- ๔.๒) จัดระบบฐานข้อมูลของสถานศึกษาเพื่อใช้ในการบริหารจัดการภายใน
สถาน ศึกษาให้สอดคล้องกับระบบฐานข้อมูลของเขตพื้นที่การศึกษา
- ๔.๓) นำเสนอและเผยแพร่ข้อมูลสารสนเทศเพื่อการบริหาร การบริการและ
การ ประชาสัมพันธ์ของสถานศึกษาแก่สาธารณชน
- ๔.๔) จัดระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศเชื่อมโยงกับสถานศึกษาอื่นกับเขต
พื่นที่การศึกษาและส่วนกลาง
- ๕) งานเทคโนโลยีสารสนเทศ ติดตามผลการประชาสัมพันธ์ข้อมูลสารสนเทศของ
สถานศึกษา แล้วนำผลที่ได้รับไปดำเนินการปรับปรุงแก้ไขพัฒนาให้เหมาะสม
- ๖) การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กรศึกษา วิเคราะห์ ข้อมูลสภาพ
ปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาองค์กรของสถานศึกษา
- ๗) การจัดระบบควบคุมภายใน ประกอบด้วย การวางแผนการจัดระบบการ
ควบคุม ภายในสถานศึกษาและปฏิบัติตามแผนอย่างเป็นระบบ
- ๘) งานบริการสาธารณะ ประกอบด้วย
- ๘.๑) มีการจัดระบบข้อมูลข่าวสารของสถานศึกษาเพื่อให้บริการสาธารณะ
- ๘.๒)สถานศึกษาประเมินความพึงพอใจงานบริการสาธารณะจากผู้มาขอรับ
บริการ
- ๙)งานเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ประกอบด้วย
- ๙.๑) ระดมจัดหาเทคโนโลยีเพื่อให้บริการงานการศึกษาด้านต่างๆ ของ
สถานศึกษา
- ๙.๒) ติดตามประเมินการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาเพื่อให้เกิดการใช้อย่าง
คุ้มค่าและเหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้

๑๐) การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคคล และบริหารทั่วไป ประกอบด้วย การจัดระบบส่งเสริม สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการบริหารงานวิชาการ งบประมาณ บุคคล และการบริหารทั่วไป

๑๑) การประสานงานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา

๑๒) การบริหารจัดการอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม

๑๓) การรับนักเรียน

๑๔) การส่งเสริมและประสานงานการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตาม

อัธยาศัย

๑๕) การส่งเสริมกิจการนักเรียน

๑๖) การประชาสัมพันธ์

๑๗) งานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น

สรุปว่า การบริหารทั่วไป เป็นการดำเนินกิจกรรมสนับสนุนการดำเนินงาน ของสถานศึกษาที่เกี่ยวกับงานวิชาการ งบประมาณ และงานบุคคล ให้เกิดความคล่องตัวสามารถ ดำเนินงานไปสู่ หมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีขอบข่ายภารกิจงานที่สำคัญๆ ดังนี้

๑. การดำเนินงานธุรการ มีการวิเคราะห์สภาพงานธุรการของสถานศึกษาและระเบียบ กฎหมาย แนวปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง มีการวางแผนออกแบบงานธุรการลดขั้นตอนการดำเนินงานให้มี ประสิทธิภาพ มีการจัดบุคลากรรับผิดชอบงานธุรการและพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถในการ ปฏิบัติงาน ธุรการตามระบบกำหนดไว้ มีการติดตามประเมินผลและปรับปรุงงานธุรการของ สถานศึกษาให้มีประสิทธิ ภาพ

๒. งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยมีการดำเนินงานด้าน ธุรการ ในการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

๓. การจัดทำสำมะโนผู้เรียน มีการประสานงานกับชุมชนและท้องถิ่นในการสำรวจ ข้อมูลจำนวนนักเรียนที่จะเข้ารับบริการทางการศึกษาในเขตบริการของสถานศึกษา

๔. การพัฒนาระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ มีการสำรวจระบบเครือข่ายข้อมูล สารสนเทศ มีการจัดระบบฐานข้อมูลของสถานศึกษาเพื่อใช้ในการบริหารจัดการภายในสถานศึกษาให้ สอดคล้องกับระบบฐานข้อมูลของเขตพื้นที่การศึกษา มีการนำเสนอและเผยแพร่ข้อมูลสารสนเทศเพื่อ การบริหารการบริการและการประชาสัมพันธ์ของสถานศึกษาแก่สาธารณชน มีการจัดระบบเครือข่าย ข้อมูล สารสนเทศเชื่อมโยงกับสถานศึกษาอื่น กับเขตพื้นที่การศึกษาและส่วนกลาง

๕. งานเทคโนโลยีสารสนเทศ มีการติดตามผลการประชาสัมพันธ์ข้อมูลสารสนเทศ ของ สถานศึกษาแล้วนำผลที่ได้รับไปดำเนินการปรับปรุงแก้ไขพัฒนาให้เหมาะสม

๖. การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กรมีการศึกษา วิเคราะห์ข้อมูล สภาพ ปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการจำเป็นในการพัฒนาองค์กรของสถานศึกษา

๗. การจัดระบบควบคุมภายใน มีการวางแผนการจัดระบบการควบคุมภายใน สถานศึกษา และปฏิบัติตามแผนอย่างเป็นระบบ

๘. งานบริการสาธารณะ มีการจัดระบบข้อมูลข่าวสารของสถานศึกษาเพื่อให้บริการ สาธารณะ มีการประเมินความพึงพอใจงานบริการสาธารณะจากผู้มาขอรับบริการ

๙. งานเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มีการระดมจัดหาเทคโนโลยีเพื่อให้บริการงาน การศึกษา ด้านต่างๆของสถานศึกษา มีการติดตามประเมินการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษาเพื่อให้เกิด การใช้อย่างคุ้มค่าและเหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้

๑๐. การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคคลและบริหารทั่วไป มีการ จัดระบบ ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการบริหารงานทั้งงบประมาณ บุคคล และ การบริหารทั่วไปตาม เจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๔ ที่ให้มีการ กระจายอำนาจทั้ง ๔ ด้านสู่สถานศึกษาก็เพื่อเป้าหมายสูงสุด คือ คุณภาพผู้เรียน ดังนั้น การบริหาร การบริหารงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการ บริหารทั่วไปต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ผู้บริหาร สถานศึกษาจะต้องเข้าใจในเป้าหมายนั้นและ ใช้อำนาจที่ได้รับมอบมาให้เกิดคุณภาพในผู้เรียนให้ได้

สรุปว่า ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๔ ที่ให้มีการกระจายอำนาจทั้ง ๔ ด้านสู่สถานศึกษาก็เพื่อ เป้าหมายสูงสุด คือ คุณภาพผู้เรียน ดังนั้น การบริหาร การบริหารงบประมาณการบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปต้องเป็นไปเพื่อพัฒนา คุณภาพผู้เรียน ผู้บริหารสถานศึกษา จะต้องเข้าใจในเป้าหมายนี้และใช้อำนาจที่ได้รับมอบมาให้เกิดคุณภาพในผู้เรียน ให้ได้

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับหลักสราณียธรรม ๖

พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙ กล่าวถึง หลักสราณียธรรม ๖ ไว้ว่า สราณียธรรม ๖ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง , ธรรมเป็นเหตุที่ ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน^{๕๑}

ดูก่อนอานนท ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน

(๑) ดูก่อนอานนท ภิกษุในธรรมวินัยนี้มีกายกรรมประกอบด้วย เมตตา ปราภุในเพื่อน ร่วมประพบัติพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี่ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกันทำความรัก ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กันเพื่อไม่วิวาทกันเพื่อความพร้อมเพียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอัน เดียวกัน ประการหนึ่ง

(๒) ดูก่อนอานนท ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุมิวัจกรรมประกอบด้วย เมตตาปราภุในเพื่อน ร่วมประพบัติพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี่ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำความรัก ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอัน เดียวกัน.

(๓) ดูก่อนอานนท ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุมิมโนประกอบด้วย เมตตาปราภุในเพื่อนร่วม ประพบัติพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี่ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำความรัก ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อความพร้อมเพียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน.

(๔) ดูก่อนอานนท ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุมิลลาภใดๆ เกิดโดยธรรมที่สุดแม้เพียงอาหารติด บาตรเป็นผู้ไม่แย่งกันเอาลาภ เห็นปานนั้น ไว้บริโภคแต่เฉพาะผู้เดียวย่อมเป็นผู้บริโภคเฉลี่ยทั่วไปกับ

^{๕๑} มหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙. หน้า ๙.

เพื่อน ร่วมประพาศิพรหมจรรย์ผู้มีศีล นี่ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำความรัก ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน.

(๕) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุถึงความเป็นผู้เสมอกันโดยศีลในศีลทั้งหลาย ที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท อันวิญญูชนสรรเสริญ อันค้นหา และทูลถามไม่แต่ว่าต้อง เป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิเห็นปานนั้น กับเพื่อนร่วมประพาศิพรหมจรรย์อยู่ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี่ก็ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำความรัก ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่ วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน.

(๖) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุถึงความเป็นผู้เสมอกันโดยทูลถามในทูลถามที่เป็น ของพระอริยะอันนำออก ชักนำผู้กระทำตามเพื่อความสันทุกขโดยชอบ เห็นปานนั้นกับเพื่อนร่วม ประพาศิพรหมจรรย์อยู่ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับนี่ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ทำความรัก ทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่ง อันเดียวกัน.^{๕๒}

ดูก่อนอานนท์ ถ้าพวกเธอพึงสมาทานสาราณียธรรมทั้ง ๖ อย่างนี้ ประพาศิอยู่พวกเธอจะ ยังเห็นทว่ากล่าวพวกเราได้ น้อยก็ตาม มากก็ตาม ซึ่งจะอดกลั้นไว้ไม่ได้ละหรือท่านพระอานนท์ กราบทูลว่า ข้าพเจ้าได้แลแล้ว พระพุทธเจ้าข้า. พระพุทธเจ้า ดูก่อนอานนท์ เพราะฉะนั้นแล้วพวกเธอพึง สมาทานสาราณียธรรมทั้ง ๖ อย่างนี้ประพาศิเกิดข้อนั้นจักเป็นไปเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่พวก เธอตลอดกาลนาน.^{๕๓}

พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสภาษิตนั้นแล้ว ท่านพระอานนท์ขึ้นชมยินดี พระภาษิตของพระผู้ มีพระภาคเจ้าแล.

การสร้างสัมพันธ์ไมตรีตามหลักสาราณียธรรม ๖ แก่นของสาราณียธรรม คือ ความ ประรณาดูดีต่อกัน เอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน ซึ่งสามารถ ประยุกต์ให้เป็นแนวทาง ในการสร้างสัมพันธ์ไมตรี ระหว่างประเทศได้เป็นอย่างดี ได้แก่

๑. เมตตากายกรรม คือ การแสดงออกซึ่งความเป็นมิตรทำง านกายต่อประเทศเพื่อนบ้าน เช่น เมื่อมิตรประเทศประสบภัยต่างๆ เป็นต้นว่า อุทกภัย แผ่นดินไหว ฯลฯ ประเทศไทยก็ส่งเครื่อง อุปโภคบริโภค ยารักษาโรค คณะแพทย์ หรือเงินไปช่วยตามกำลังความสามารถ

๒. เมตตาวาจกรรม คือ มีการกระทำทำง านวาจาที่แสดงออกถึงความปรารถนาดีต่อมิตร ประเทศ เช่น ไม่กล่าวติเตียนให้ร้ายต่อมิตรประเทศ ถ้ามีปัญหาข้อพิพาทเกิดขึ้นก็หาทำง านยุติ ด้วยการเจรจาทำง านการทูต

๓. เมตตามโนกรรมมีจิตใจปรารถนาดีกับมิตรประเทศปราศจากอกุศลจิตไม่หาวาระแวง

๔. แบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น หรือได้มาโดยชอบธรรม แก่มิตรประเทศ หมายถึง การ ช่วยเหลือกันและกันระหว่างประเทศ กล่าวคือประเทศร่ำรวยควรให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศที่ยาก

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

จนกว่า หรืออีกประการหนึ่ง แม่น้ำบางสาย แม้จะมีต้นกำเนิดจากประเทศของเราถ้าไหล ผ่านเข้าไปสู่ประเทศเพื่อนบ้าน เราก็ควรรักษาอย่างดี ไม่สร้างมลพิษให้กลายเป็นสายน้ำเสีย

๕. มีหลักความประพฤติ (ศีล) เสมอกับมิตรประเทศ และไม่ทำตนเป็นที่น่ารังเกียจของประเทศอื่น หมายถึง จะต้องดำเนินนโยบายต่างประเทศให้สอดคล้องกับมติสากลหรือ สอดคล้องกับหลักการของสหประชาชาติกล่าวคือ แก้ไขปัญหาระหว่างประเทศด้วยวิธีการทูตช่วยผดุงสันติภาพของโลก เคารพอธิปไตยของประเทศอื่น

๖. มีความคิดเห็นตรงกับประเทศอื่น หมายถึง การอยู่ร่วมกันกับประเทศอื่นๆ นั้นเราต้องยอมรับกฎเกณฑ์ที่กติกาที่นานาชาติกำหนดไว้ แม้ว่าบางครั้งเราจะไม่เห็นด้วยแต่ถ้าเสียส่วนใหญ่เราเห็นชอบเราก็ต้องปฏิบัติตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นสังฆธรรมที่ผู้ปฏิบัติทุกคนย่อมสามารถรู้แจ้งเห็นจริงได้ด้วยตนเอง และทำให้ผู้ปฏิบัติพ้นทุกข์ เข้าถึงความสุขและความบริสุทธิ์ภายในได้จริง ธรรมะของพระพุทธองค์เป็นความรู้อันบริสุทธิ์ เป็นธรรมโอสถขนานเอก ที่สามารถเยี่ยวยารักษาจิตใจ ของมวลมนุษยให้หลุดพ้นจากความโลภ ความโกรธ ความหลง เพราะเมื่อใจปราศจากสิ่งเหล่านี้ ใจย่อมสะอาดบริสุทธิ์ มีอานุภาพและเกิดเป็นความเมตตากรุณาปรานีมีแต่ความรักความปรารถนาดีต่อกันพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙ กล่าวถึง หลักสาราณียธรรม ๖ ไว้ว่า สาราณียธรรม ๖ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความให้ระลึกถึง , ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน, หลักการอยู่ร่วมกัน สาราณียธรรม ๖ คือ สาราณียธรรม ๖ ประกอบด้วย ๖ ประการ ได้แก่

๑. เมตตาทายกรรม ตั้งเมตตาทายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒. เมตตาวจีกรรม ตั้งเมตตา วจีกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่ประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดีกล่าววาจา สุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓. เมตตาเมทตามโนกรรม ตั้งเมตตาเมทตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลังคือ ตั้งจิตปรารถนาดีคิดทำสิ่งที่ประโยชน์ แก่กัน มองกันในแง่ดีมีหน้าตายิ้มแย้ม แจ่มใสต่อกัน

๔. สาธารณโภคีได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียวนำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกันข้อนี้ใช้อุปปฏิวัตต์โลกีก็ได้

๕. สีลสามัญญตา มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลังคือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ

๖. ทิฏฐิสามัญญตา มีทิฏฐิงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์หรือขจัดปัญหา

ธรรม ๖ ประการนี้มีคุณ คือ เป็นสารณียะ ทำให้เป็นที่ระลึกถึง เป็น ปยกรณทำให้เป็นที่รัก เป็นครุกรณ ทำให้เป็นที่ระลึกเคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ความกลมกลืนเข้าหากันเพื่อความไม่วิวาท เพื่อความสามัคคีและเอกภาพ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน^{๕๔}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ^{๕๕} ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม” สารณียธรรม ๖ แปลว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง ,ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน ,หลักการอยู่ร่วมกัน ได้แก่

(๑) เมตตาทายกรรม : ตั้งเมตตาทายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับ ถูกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

(๒) เมตตาจารกรรม : ตั้งเมตตาจารกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดีกล่าววาจา สุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

(๓) เมตตาโมกกรรม : ตั้งเมตตาโมกกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดีคิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กันมองกันในแง่ดีมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส ต่อกัน

(๔) สาธารณโภคี: ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบ ธรรมแม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอย บริโภคทั่วกัน ข้อนี้ใช้อุปปฏิวัตตโกศก็ได้

(๕) สีสสามัญญตา : มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่า รังเกียจของหมู่คณะ

(๖) ทิฐีสามัญญตา : มีทิฐิดีงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลังคือมีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นสิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ^{๕๖} ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ธรรมานุญชีวิต” ว่า หลักการอยู่ร่วมกันที่เรียกว่า สารณียธรรม ๖ (ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน) ๖ ประการ คือ

๑. เมตตาทายกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒. เมตตาจารกรรม พุดต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดีกล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

^{๕๔} ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๓๑๗/๒๕๗.

^{๕๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) , พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม , พิมพ์ครั้งที่ ๑๒ , (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๒๐๐.

^{๕๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) , ธรรมานุญชีวิต , (กรุงเทพมหานคร : การศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๒๓-๒๔.

๓. เมตตามโนกรรม ติดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารถนาดีคิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์ แก่กัน มองกันในแง่ดีมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส ต่อกัน

๔. สาธารณโภคี ได้มาแบ่งกันกินกันใช้คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรมแม้เป็น ของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

๕. สีลสามัญญตา ประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษา ระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

๖. ทิฐิสามัญญตา ปรับตัวให้เข้ากันได้ คือ เคารพรับฟังความคิดเห็นกันมีความเห็นชอบ ร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอัน เดียวกัน

ทองหล่อ วงษ์ธรรมา^{๕๗} ได้กล่าวไว้ในหนังสือปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสตร์ "สาราณียธรรม แปลว่า ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกรู้ถึงกัน หมายถึง คุณธรรมที่ทำให้คนเราไม่เห็นแก่ตัว เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ ผู้อื่น เข้าใจคนอื่นมากขึ้น สาราณียธรรม มี ๖ คือ

๑. เมตตากายกรรม คือ ทำต่อกันด้วยเมตตา หมายถึง ทำสิ่งใดก็ทำด้วยความปรารถนาดี ต่อกัน เช่น แสดงไมตรีและหวังดีต่อเพื่อนร่วมงานร่วมกิจการร่วมชุมชนโดย ช่วยเหลืออุเคราะห์ต่างๆ ด้วย ความเต็มใจ แสดงอาการปรีชาสุภาพ เคารพนับถือทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒. เมตตาวาจากรรม คือ พูดกันด้วยเมตตา หมายถึง จะพูดอะไรก็พูดด้วยความปรารถนาดี ต่อกันเช่น แนะนำสั่งสอนตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ พูดจริงไม่พูดเพื่อผลประโยชน์ ที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเองฝ่ายเดียว

๓. เมตตามโนกรรม คือ คิดต่อกันด้วยเมตตา หมายถึง จะคิดอะไรก็คิดด้วยความ ปรารถนาดีต่อกัน เช่นตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี

๔. สาธารณโภคีคือ แบ่งปันสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรม หมายถึง แบ่งปันลาภที่ร่วมกันหา ร่วมกันทำโดยยุติธรรม แม้สิ่งของที่ได้มาจะน้อย แต่ก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั้งถึงกัน นั่นคือ การร่วมสุข ร่วมทุกข์กัน

๕. สีลสามัญญตา คือ มีความประพฤติเสมอภาคกัน หมายถึง ประพฤติสุจริตดีงาม เหมือนๆกัน มีระเบียบวินัยเป็นแบบเดียวกัน ไม่ประพฤติให้เป็นที่รังเกียจ หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

๖. ทิฐิสามัญญตา คือมีความเสมอภาคกัน ทางความคิด หมายถึง ปรับความคิด ความเห็นให้มีเหตุผลถูกต้องเหมือนๆ กัน นั่นคือ การเคารพเหตุผล ยึดหลักความดีงามเป็น อุดมคติ อย่างเดียวกันพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กล่าวถึง หลักธรรมสาราณียธรรม ๖ ไว้ว่า สาราณียธรรม ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกรู้ถึงกัน ๖ อย่าง รักษา ความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอัน เดียวกันนี้มี ๖ อย่าง

สำนักพิมพ์เลี้ยงเชิง^{๕๘} ได้กล่าวว่า สาราณียธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งความ ระลึกรู้ถึงกัน คือผู้ประพฤติธรรมเหล่านี้ย่อมเป็นเหตุให้ระลึกรู้ถึงความดีที่ทำต่อกัน เป็นที่เคารพนับถือ ของผู้อื่น และสมานความสามัคคีกลมเกลียวในหมู่คณะไว้ได้ ซึ่งประกอบด้วย

^{๕๗} ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โอ เอส.พรินต์ติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๘), หน้า ๒๙๔- ๒๙๕.

๑. การเข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตา คือ การช่วยชวนช่วยทำกิจธุระของกันและกันด้วยกาย ไม่ว่าจะเป็นกิจธุระอะไรก็ตามก็เต็มใจช่วยทำกิจธุระนั้นจนสำเร็จ ไม่นิ่งดูตายเพราะถือว่าไม่ใช่หน้าที่ เรื่องอะไรจะทำให้เหนื่อยแรงลำบากกาย

๒. การเข้าไปตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา คือ การแนะนำสั่งสอนบอกกันในการทำงานที่ดีถูกต้อง เมื่อทำตามแล้วเกิดความดีงาม ไม่มีผลทำให้ผู้ทำตามต้องได้รับความเดือดร้อนภายหลัง

๓. การเข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตา คือ การตั้งใจเป็นเมตตาปรารถนาแต่ความไม่มีเวรมีภัยต่อกัน มุ่งหวังแต่ความสุขความเจริญและประโยชน์ต่อกันและกัน

๔. การแบ่งปันลาภที่หามาได้ไม่หวงไว้บริโภคผู้เดียว คือ การแบ่งปันสิ่งของที่ตนหาได้โดยชอบธรรมแก่ผู้อื่นตามสมควรแก่ของที่ได้มา เพื่อเป็นการเกื้อกูลต่อผู้ที่มีลาภน้อย ไม่หวงไว้บริโภคผู้เดียว

๕. การรักษาศีลให้บริสุทธิ์เสมอกับผู้อื่น คือ การประพฤติกายวาจาให้เรียบร้อยดีไม่มีโทษ ปฏิบัติตนตามพระวินัยบัญญัติรักษาศีลตามภาวะของตนไม่ให้ขาดหรือต่างพร้อยเสมอกันกับผู้อื่น

๖. การมีความเห็นร่วมกันกับผู้อื่น คือ การมีความเห็นพ้องต้องกันตามพระธรรมวินัยเป็นเหตุให้เกิดความสามัคคีกลมเกลียวกันในการปฏิบัติหน้าที่ต่างๆ ได้อย่างไม่ขาดตกบกพร่อง ไม่มีความเห็นผิดแผกแปลกไปจากผู้อื่น จนเป็นเหตุแห่งความแตกร้างบาดหมาง ยอมรับมติของส่วนมาก

ธรรม ๖ อย่างนี้ ทำให้ผู้ประพฤติให้เป็นที่รักที่เคารพของผู้อื่น เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์กันและกัน เป็นไปเพื่อความไม่วิวาทกันและกัน เป็นไปเพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ไทยธรรมจักร^{๕๙} ได้กล่าวว่า สาราณียธรรม หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ถือว่าเป็นธรรมที่เป็นพลังในการสร้างความสามัคคีมีอยู่ ๖ ประการ คือ

๑. กายกรรมอันประกอบด้วยเมตตา คือ การกระทำทางกายที่ประกอบด้วยเมตตา เช่น การให้การอนุเคราะห์ ช่วยเหลือและเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น ไม่รังแกทำร้ายผู้อื่น

๒. วจีกรรมอันประกอบด้วยเมตตา คือ การมีวาจาที่ดี สุภาพอ่อนหวาน พูดมีเหตุผล ไม่พูดให้ร้ายผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน

๓. มโนกรรมอันประกอบด้วยเมตตา คือ ความคิดที่ประกอบด้วยเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลังเป็นการคิดดีต่อกันไม่คิดอิจฉาริษยาหรือไม่คิดมุ่งร้ายพยาบาท หากทุกคนคิดแล้วปฏิบัติเหมือนกันความสามัคคีก็จะเกิดขึ้นในสังคม

๔. สาธารณโภคี คือ การรู้จักแบ่งสิ่งของให้กันและกันตามโอกาสอันควร เพื่อแสดงความรักความหวังดีของผู้ที่อยู่ในสังคมเดียวกัน

๕. สีลสามัญญตา คือ ความรักใคร่สามัคคี รักษาดีอย่างเคร่งครัดเหมาะสมตามสถานะของตน มีความประพฤติสุจริตปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของหมู่คณะ ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น

๖. ทิฐิสามัญญตา คือ การมีความเห็นร่วมกัน ไม่เห็นแก่ตัว รู้จักเคารพและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ร่วมมือร่วมใจในการสร้างสรรค์สังคมให้เกิดความสงบ

^{๕๘} คณาจารย์เลี้ยงเชียง, หนังสือบูรณาการแผนใหม่ นักรธรรมชั้นตรี, (กรุงเทพมหานคร : เลี้ยงเชียง, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๘-๑๐๙.

^{๕๙} ไทยธรรมจักร, (สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2558), <[http : //www.thaidhammajak.com/Webboard/detail.php? question_id=12256](http://www.thaidhammajak.com/Webboard/detail.php?question_id=12256)>.

ธรรม ๖ ประการ ที่ผู้ใดได้ประพฤติก่อให้เกิดความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกื้อกูลกัน ไม่ทะเลาะวิวาทกัน อันจะเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดความรักความสามัคคีกันตลอดไป

สรุป สาราณียธรรม หมายถึง ธรรมเป็นเหตุระลึกถึงกัน ซึ่งเป็นคุณธรรมที่ทำให้ความไม่เห็นแก่ตัว เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่นเข้าใจผู้อื่นมากขึ้น ประกอบด้วยหลักการ ๖ ประการ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ในพระไตรปิฎกมีหลักฐานแสดงสารานียธรรม มีอยู่ ๖ ประการ

๑. เมตตากายกรรม หมายถึง การตั้งมั่นเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย

ทั้งต่อหน้าและลับหลัง อรรถกถาจารย์ยังจำแนก เมตตากายกรรมออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

ก) เมตตากายกรรมของคฤหัสถ์ ได้แก่ การไปเพื่อไหว้พระเจดีย์ การไปเพื่อไหว้ตันโพร การไปเพื่อนิมิตพระสงฆ์ การเห็นภิกษุทั้งหลายเข้าบ้านที่เหมาะสมแก่โคจร เพื่อบิณฑบาตแล้วต้อนรับ การรับบาตร การปลุกเสกอาสนะ การตามส่ง ชื่อว่าเมตตากายกรรมของพวกคฤหัสถ์

ข) เมตตากายกรรมของภิกษุ ได้แก่ การบำเพ็ญอาภิสมาจาริกธรรมด้วยเมตตาจิต ๕ กายกรรมที่พึงทำด้วยจิตประกอบด้วยเมตตา^{๖๐}

ปัญญา ใช้บางยาง^{๖๑} ได้กล่าวว่า สารานียธรรม คือ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน ๖ ประการ คือ เมตตากายกรรม ตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงอาการสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)^{๖๒} ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม” สารานียธรรม ๖ แปลว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง ,ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน ,หลักการอยู่ร่วมกัน ได้กล่าวถึง เมตตากายกรรม คือ ตั้งเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมคณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)^{๖๓} ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ธรรมานุญชีวิต” ว่า หลักการอยู่ร่วมกัน คือ เมตตากายกรรม ทำต่อกันด้วยเมตตา คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจธุระต่างๆ โดยเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

^{๖๐} ม.ม.อ. (บาลี) ๒/๔๙๒/๓๐๒, อ.ฉก.อ. (บาลี) ๓/๑๑/๙๗.

^{๖๑} ปัญญา ใช้บางยาง, **ธรรมาธิบาย เล่ม ๑**, (กรุงเทพมหานคร : รติธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๒-๑๒๓.

^{๖๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) , **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม** , พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๒๐๐.

^{๖๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) , **ธรรมานุญชีวิต** , (กรุงเทพมหานคร : การศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๒๓-๒๔.

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ)^{๖๔} ได้ให้ความหมายและหลักการปฏิบัติของ สาราณียธรรมไว้ว่า ตามสัญญาตญาณของคนที่อยู่ร่วมกันนั้น ยังปรารถนาความรัก ความอบอุ่นความปลอดภัย ต้องการสิ่งที่พึงพานักอาศัย ต้องการได้มีการพักผ่อนหย่อนใจ ต้องการให้มีสันติภาพการทำงานในด้านต่างๆ ซึ่งเป็นลักษณะความเรียกร้อง ความต้องการตามธรรมชาติของสิ่งมีชีวิต ในทำงาน พระพุทธศาสนา กลุ่มพุทธบริษัททั้งฝ่ายคฤหัสถ์และบรรพชิต เมื่อมาอยู่ร่วมกันในวัฒนธรรมของชาวพุทธแล้ว จำเป็นที่จะต้องอยู่ด้วยความมีคุณธรรมเป็นจุดกลางทำงานความคิดที่มาพบกัน โดยการปลูกฝังให้เกิดความรักความเคารพต่อกัน ซึ่งความรัก ความเคารพต่อกันนั้น เป็นผลซึ่งจะเกิดขึ้นอาจจากการแสดงความมีน้ำใจ คือ สงเคราะห์ อนุเคราะห์ เมื่อมีความรักความเคารพต่อกัน ให้การสงเคราะห์ อนุเคราะห์ต่อกันแล้ว การทะเลาะวิวาทกันก็จะไม่เกิดขึ้นความสามัคคีซึ่งเป็นผลที่พึงปรารถนาของหมู่คณะ ไม่ว่ายุคใด สมัยใดก็จะบังเกิดขึ้น จากนั้นเอกภาพ คือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทำงานกิจกรรม ทำงานผลประโยชน์ ทำงานการศึกษาการการประพฤติปฏิบัติ ก็จะบังเกิดขึ้นติดตามมา เหล่านี้เป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน แต่ในขณะเดียวกัน สิ่งที่ดีงามเหล่านี้เป็นผลรวมยอดซึ่งกันและกัน โดยการสร้างเหตุเฉพาะในที่นี้ทรงแสดงว่า เป็นสาราณียธรรม คือ ธรรมะที่จะนำใจของบุคคลให้ระลึกถึงกัน ผูกพันเชื่อมโยงบุคคลไว้ด้วยน้ำใจ ประกอบด้วย **เมตตา**กายกรรม หมายถึง การทำความดีต่อกัน สนับสนุนช่วยเหลือกันทำงานด้านกำลังกาย มีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักสัจมาคารวะ ไม่เบียดเบียนหรือรังแกกัน ไม่ทำร้ายกันให้ได้รับความทุกข์ทรมาน ทำแต่ในสิ่งที่ถูกต้องต่อกันอยู่ตลอดเวลา การเข้าไปตั้งเมตตากรรมต่อกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง นั่นคือ ทรงสอนให้มีความช่วยเหลือกันทำงานกายทั้งต่อหน้าและลับหลัง การช่วยเหลือกันต่อหน้านั้น ทุกคนต่างก็ทราบกันดีอยู่แล้ว แต่การช่วยเหลือลับหลังนั้นท่านสามารถกระทำได้หลายรูปแบบ หลายวิธี ตัวอย่างเช่น เราเห็นเสื้อผ้าของคนอื่นที่เขาตากไว้กลางแจ้ง แต่ฝนเกิดตกในขณะที่เจ้าของไม่อยู่ เราก็สงเคราะห์ช่วยเก็บให้พ้นจากการเปียกฝน โดยไม่คำนึงว่าเจ้าของเสื้อผ้านั้นเป็นคนที่เรารักหรือไม่รัก เมื่อเจ้าของกลับมาทราบการกระทำของเรา หากเป็นคนที่ชอบพอกัน เขาต้องแสดงความขอบคุณ แต่ถ้าเป็นคนที่ไม่ชอบหน้ากัน เขาอาจจะทำเฉย ๆ แต่แน่นอนที่ใจของเขาจะต้องนึกถึงการกระทำของเรา นี่ก็เป็นการค่อยๆ ปลูกความรักลงในใจของผู้อื่น

ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา^{๖๕} ได้กล่าวไว้ในหนังสือปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสตร์ ” ว่าเมตตากรรม คือ ทำต่อกันด้วยเมตตา หมายถึง ทำสิ่งใดก็ทำด้วยความปรารถนาดีต่อกัน เช่น แสดงไมตรีและหวังดีต่อเพื่อนร่วมงานร่วมกิจการร่วมชุมชนโดย ช่วยเหลืออุเคราะห์ต่างๆ ด้วยความเต็มใจ แสดงอาภักดิ์ปรีชาสุภาพ เคารพนับถือทั้งต่อหน้าและลับหลัง

สรุปได้ว่า เมตตากรรม คือ ธรรมะที่ตั้งแห่งความระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุที่ ให้ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน คือ แสดงไมตรีและความหวังดีต่อเพื่อนร่วมงาน ร่วมกิจการ ร่วมชุมชน ด้วยการช่วยเหลือกิจอุเคราะห์ต่างๆ ช่วยเหลือกิจอุเคราะห์ของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงอาการปรีชา

^{๖๔} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ), ธรรมะสำหรับประชาชน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทคลังวิชา จำกัด, ๒๕๓๖), หน้า ๓๔.

^{๖๕} ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โอ เอส.พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๘) , หน้า ๒๙๔- ๒๙๕.

สุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง คุณธรรมที่ทำให้คนเราไม่เห็นแก่ตัว เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น เข้าใจคนอื่นมากขึ้น

๒. เมตตาวชิกรรม

เมตตาวชิกรรม หมายถึง การตั้งมั่นเมตตาวชิกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง จำแนกออกเป็น ๒ ประเภทได้แก่

ก) เมตตาวชิกรรมของคฤหัสถ์ ได้แก่ กรรมในเวลากล่าวคำเป็นต้นว่า เราทั้งหลาย จะไปไหว้พระเจดีย์ จะไปไหว้ต้นโพธิ์ จะฟังธรรม จะบูชาด้วยประทีป พวงมาลัยและดอกไม้ จะสมาทานประพตีสัจจัต ๓ จะถวายสลากภัตเป็นต้น จะถวายผ้าจ่านำพรษา จะถวายปัจจัย ๔ แก่ พระสงฆ์ในวันนี้ ท่านทั้งหลายจงนิมนต์พระสงฆ์แล้วจัดแจงของควรเคี้ยวเป็นต้น จงปูลาดอาสนะทั้งหลาย จงเข้าไปตั้งน้ำดื่มไว้ จงไปรับพระสงฆ์มา จงให้ท่านนั่งบนอาสนะที่ปูลาดไว้แล้ว มีความพอใจ ความอดสาหะ ขวนขวายเถิด ชื่อว่าเมตตาวชิกรรมของคฤหัสถ์ทั้งหลาย

ข) เมตตาวชิกรรมของภิกษุ ได้แก่ การบอก สิกขาบทที่ทรงบัญญัติเพื่อบรรเทาการบอกกัมมัญฐาน การแสดงธรรม การบอกพระพุทธานุศาสน์คือพระไตรปิฎก ด้วยเมตตาจิต ^{๖๖}

ปัญญา ใช้บางยาง ^{๖๗} ได้กล่าวว่า สารณียธรรม คือ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน ๖ ประการ คือ เมตตาวชิกรรม ตั้งเมตตาวชิกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยแจ้งสิ่งที่ประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพแสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ^{๖๘} ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม” สารณียธรรม ๖ แปลว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง ,ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน ,หลักการอยู่ร่วมกัน ได้กล่าวถึง เมตตาวชิกรรม คือ ตั้งเมตตาวชิกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่ประโยชน์สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดีกล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ^{๖๙} ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ธรรมานุชีวิต” ว่า หลักการอยู่ร่วมกัน คือ เมตตาวชิกรรม พุดต่อกันด้วยเมตตา คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่ประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดีกล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ) ^{๗๐} ได้ให้ความหมายและหลักการปฏิบัติของสารณียธรรมไว้ว่า ตามสัญญาตญาณของคนที่อยู่ร่วมกันนั้น ยังปรารถนาความรัก ความอบอุ่นความปลอดภัย ต้องการสิ่งที่พึงพานกอาศัย ต้องการได้มีการพักผ่อนหย่อนใจ ต้องการให้มีสันติภาพการ

^{๖๖} ม.ม.อ. (บาลี) ๒/๔๙๒/๓๐๒, อ.ม.ก.อ. (บาลี) ๓/๑๑/๔๗.

^{๖๗} ปัญญา ใช้บางยาง, **ธรรมาธิบาย เล่ม ๑**, (กรุงเทพมหานคร : รัตติธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๒-๑๒๓.

^{๖๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) , **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม** , พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๒๐๐.

^{๖๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) , **ธรรมานุชีวิต** , (กรุงเทพมหานคร : การศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๒๓-๒๔.

^{๗๐} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ), **ธรรมะสำหรับประชาชน** , (กรุงเทพมหานคร : บริษัทคลังวิชา จำกัด, ๒๕๓๖), หน้า ๓๔.

ในด้านต่างๆ ซึ่งเป็นลักษณะความเรียกร้อง ความต้องการตามธรรมชาติของสิ่งมีชีวิต ในทำงาน พระพุทธศาสนา กลุ่มพุทธบริษัททั้งฝ่ายคฤหัสถ์และบรรพชิต เมื่อมาอยู่ร่วมกันในวัฒนธรรมของชาว พุทธแล้ว จำเป็นที่จะต้องอยู่ด้วยความมีคุณธรรมเป็นจุดกลางทาง านความคิดที่มาพบกัน โดยการ ปลุกฝังให้เกิดความรักความเคารพต่อกัน ซึ่งความรัก ความเคารพต่อกันนั้น เป็นผลซึ่งจะเกิดขึ้นอาจ จากการแสดงความมีน้ำใจ คือ สงเคราะห์ อนุเคราะห์ เมื่อมีความรักความเคารพต่อกัน ให้การ สงเคราะห์ อนุเคราะห์ต่อกันแล้ว การทะเลาะวิวาทกันก็จะไม่เกิดขึ้นความสามัคคีซึ่งเป็นผลที่พึง ประารถนาของหมู่คณะ ไม่ว่ายุคใด สมัยใดก็จะบังเกิดขึ้น จากนั้นเอกภาพ คือ ความเป็นอันหนึ่งอัน เดียวกันทำงานกิจกรรม ทำงานผลประโยชน์ ทำงานการศึกษาการประพฤติปฏิบัติ ก็ะบังเกิดขึ้น ติดตามมา เหล่านี้เป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน แต่ในขณะเดียวกัน สิ่งที่ตั้งงามเหล่านี้เป็นผลรวมยอด ซึ่งกันและกัน โดยการสร้างเหตุเฉพาะในที่นี้ทรงแสดงว่า เป็นสาราณียธรรม คือ ธรรมะที่จะนำใจของ บุคคลให้ระลึกถึงกัน ผูกพันเชื่อมโยงบุคคลไว้ด้วยน้ำใจ ประกอบด้วย คือเมตตาวัจจกรรม หมายถึง การพูดแต่สิ่งที่ดีงาม พูดกันด้วยความรักความปรารถนาดี รู้จักการพูดให้กำลังใจกันและกัน ในยามที่มี ใครต้องการพบกับความทุกข์ความผิดหวัง หรือความเศร้าหมองต่างๆ โดยที่ไม่พูดจากซ้ำเติมกันยามที่ มีใครต้องหกล้มลงไม่นินทาว่าร้ายทั้งต่อหน้าและลับหลัง พูดแนะนำสิ่งที่ดีและมีประโยชน์ พูดอย่างใด ก็ทำอย่างนั้นไม่โกหกมดเท็จ การเข้าไปตั้งเมตตาวัจจกรรมต่อกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง การพูดถึง ผู้อื่นในด้านดีทั้งต่อหน้าและลับหลังนั้นเป็นการแสดงความรักใคร่กันด้วยวาจา

ทองหล่อ วงษ์ธรรมา ^{๗๑} ได้กล่าวไว้ในหนังสือปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสตร์ ” ว่า เมตตา วัจจกรรม คือ พูดกันด้วยเมตตา หมายถึง จะพูดอะไรก็พูดด้วยความปรารถนาดีต่อกันเช่น แนะนำสั่ง สอนตักเตือนกันด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ พูดจริงไม่พูดเพื่อผลประโยชน์ ที่จะเกิดขึ้นแก่ ตนเองฝ่ายเดียว

สรุปได้ว่า เมตตาวัจจกรรม คือ การพูดถึงผู้อื่นในด้านดีทั้งต่อหน้าและลับหลังนั้นเป็นการ แสดงความรักใคร่ต่อกันด้วยวาจา การช่วยบอกในสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนคนอื่น ด้วยความหวังดี พูดกันด้วยความรักความปรารถนาดี กล่าววาจาสุภาพแสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓. เมตตามโนกรรม

เมตตามโนกรรม หมายถึง การตั้งมั่นเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อ หน้าและลับหลัง มีอยู่ ๒ ประเภทได้แก่

ก) เมตตามโนกรรมของคฤหัสถ์ ได้แก่ การคิดว่า ขอพระคุณเจ้าทั้งหลายจงมีความสุข ไม่ มีเวร ไม่เบียดเบียนกันเกิด

ข) เมตตามโนกรรมของภิกษุ ได้แก่ การลุกขึ้นแต่เช้าแล้วชำระล้างร่างกาย และการทำ วัตรที่ลานพระเจดีย์เป็นต้นแล้วนั่งบนอาสนะที่สงัดคิดว่า ภิกษุทั้งหลายในวิหารนี้จงมีความสุข ไม่มีเวร ไม่เบียดเบียนกันเกิด ^{๗๒}

^{๗๑} ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โอ เอส.พรินต์ติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๘), หน้า ๒๔๔- ๒๔๕.

^{๗๒} เรื่องเดียวกัน, ๙๗.

อนึ่ง ประเด็นเรื่อง ความเมตตาทั้งต่อหน้าและทั้งลับหลัง อรรถกถาจารย์อธิบายเพิ่มเติมว่า การเข้าถึงความเป็นเพื่อนกันในจิรกรรมเป็นต้น ของภิกษุณะทั้งหลาย ชื่อว่าเมตตาทายกรรม ต่อหน้า ส่วนสามิจิรกรรมทุกอย่าง เช่นการล้างเท้า การไหว้ และการพัดให้เป็นต้น แก่พระเถระก็ชื่อว่าเมตตาทายกรรมต่อหน้า การไม่ทำความดูดาย ในเครื่องใช้ไม้สอย เป็นต้น แม้ที่คนทั้ง ๒ ฝ่ายเก็บไว้ไม่ดีแล้ว เก็บงำไว้เหมือนตนเองเก็บไว้ไม่ดี ชื่อว่าเมตตาทายกรรมลับหลัง การกล่าวยกย่องอย่างนี้ว่า พระเทวเถระ พระติสสเถระ ชื่อว่าเมตตาจริกรรมต่อหน้า ส่วนการที่บุคคลสอบถามถึงพระเถระผู้ไม่อยู่ในวิหาร แล้วกล่าวอ้างเป็นของตนอย่างนี้ว่า พระเทวเถระของพวกเราไปไหน พระติสสเถระของพวกเราจักมาเมื่อไรหนอ ชื่อว่าเมตตาจริกรรมลับหลัง อนึ่ง การลืมนัยนันทาที่เปี่ยมด้วยเมตตาและเสน่ห์หาแล้วมองดูด้วยใบหน้าฝ่อใสดี ชื่อว่าเมตตาโมกกรรมต่อหน้าการประมวณสิ่งที่ดีมาว่า ขอพระเทวเถระ ขอพระติสสเถระ จงไม่มีโรค มีอาพาธน้อยเถิด ชื่อว่าเมตตาโมกกรรมลับหลัง^{๗๓}

ปัญญา ใช้บางยาง^{๗๔} ได้กล่าวว่า สาราณียธรรม คือ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน ๖ ประการ คือเมตตาโมกกรรม ตั้งมโนกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือตั้งจิตปรารภนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตាយิ้มแย้มต่อกัน

พระธรรมปฎก (ป.อ. ปยุตโต)^{๗๕} ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม” สาราณียธรรม ๖ แปลว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง ,ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน ,หลักการอยู่ร่วมกัน ได้กล่าวถึง เมตตาโมกกรรม คือ ตั้งเมตตาโมกกรรมในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารภนาดีคิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กันมองกันในแง่ดีมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส ต่อกัน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)^{๗๖} ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ธรรมบุญชีวิต” ว่า หลักการอยู่ร่วมกัน คือ เมตตาโมกกรรม ติดต่อกันด้วยเมตตา คือ ตั้งจิตปรารภนาดีคิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดีมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส ต่อกัน

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ)^{๗๗} ได้ให้ความหมายและหลักการปฏิบัติของ สาราณียธรรมไว้ว่า ตามสัญญาตญาณของคนที่อยู่ร่วมกันนั้น ยังปรารภนาความรัก ความอบอุ่นความปลอดภัย ต้องการสิ่งที่พึงพานักอาศัย ต้องการได้มีการพักผ่อนหย่อนใจ ต้องการให้มีสันติภาพ ในด้านต่างๆ ซึ่งเป็นลักษณะความเรียกร้อง ความต้องการตามธรรมชาติของสิ่งมีชีวิตในทาง พระพุทธศาสนา กลุ่มพุทธบริษัททั้งฝ่ายคฤหัสถ์และบรรพชิต เมื่อมาอยู่ร่วมกันในวัฒนธรรมของชาวพุทธแล้วจำเป็นที่จะต้องอยู่ด้วยความมีคุณธรรมเป็นจุดกลางทำงานความคิดที่มาพบกัน โดยการ

^{๗๓} ม.ม.อ. (บาลี) ๑๒/๔๙๒/๒๕๓.

^{๗๔} ปัญญา ใช้บางยาง, ธรรมอธิบาย เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร : รติธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๒-๑๒๓.

^{๗๕} พระธรรมปฎก (ป.อ. ปยุตโต) , พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม , พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๒๐๐.

^{๗๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) , ธรรมบุญชีวิต , (กรุงเทพมหานคร : การศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๒๓-๒๔.

^{๗๗} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ), ธรรมะสำหรับประชาชน , (กรุงเทพมหานคร : บริษัทคลังวิชา จำกัด, ๒๕๓๖), หน้า ๓๔.

ปลูกฝังให้เกิดความรักความเคารพต่อกัน ซึ่งความรัก ความเคารพต่อกันนั้น เป็นผลซึ่งจะเกิดขึ้นอาจจากการแสดงความมีน้ำใจ คือ สงเคราะห์ อนุเคราะห์ เมื่อมีความรักความเคารพต่อกัน ให้การสงเคราะห์ อนุเคราะห์ต่อกันแล้ว การทะเลาะวิวาทกันก็จะไม่เกิดขึ้นความสามัคคีซึ่งเป็นผลที่พึงปรารถนาของหมู่คณะ ไม่ว่ายุคใด สมัยใดก็จะบังเกิดขึ้น จากนั้นเอกภาพ คือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทำงานกิจกรรม ทำงานผลประโยชน์ ทำงานการศึกษาการประพฤติปฏิบัติ ก็จะมีบังเกิดขึ้นติดตามมา เหล่านี้เป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน แต่ในขณะเดียวกัน สิ่งที่ดีงามเหล่านี้เป็นผลรวมยอดซึ่งกันและกัน โดยการสร้างเหตุเฉพาะในที่นี้ทรงแสดงว่า เป็นสาราณียธรรม คือ ธรรมะที่จะนำใจของบุคคลให้ระลึกถึงกัน ผูกพันเชื่อมโยงบุคคลไว้ด้วยน้ำใจ ประกอบด้วย คือ เมตตา มโนกรรม จะคิดอะไรก็คิดกันด้วยเมตตา ได้แก่ การตั้งความรู้สึกรักในคน และสัตว์ทั้งหลายว่า ชีวิตแต่ละชีวิตไม่ต้องการความทุกข์ แต่ต้องการความสุข ฉะนั้น ขอให้บุคคลนั้นๆ ดำรงชีวิตอยู่ด้วยความไม่มีความไม่มียก ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ประทุษร้ายกัน ให้แต่ละคนอยู่ดีมีสุขตามสมควรแก่ฐานะของตน เมื่อจะคิดถึงใครก็ตาม ไม่ได้จำเพาะเจาะจงว่า เป็นภิกษุสามเณรเท่านั้น ให้คิดถึงกันด้วยเมตตา เพราะพร้อมที่จะแสดงออกทำงานกาย ทำงานวาจา ทั้งต่อหน้าและลับหลังบุคคลเหล่านั้น

ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา^{๗๘} ได้กล่าวไว้ในหนังสือปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสตร์ ” ว่า เมตตา มโนกรรม คือ คิดต่อกันด้วยเมตตา หมายถึง จะคิดอะไรก็คิดด้วยความปรารถนาดีต่อกัน เช่น ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่ประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี

สรุปได้ว่า เมตตา มโนกรรม คือ การตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่ประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มต่อกัน มีความเมตตาในเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็น คุณธรรมที่ทำให้คนเราไม่เห็นแก่ตัว เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น เข้าใจคนอื่นมากขึ้น คือ เมตตา มโนกรรม คือ คิดต่อกันด้วยเมตตา หมายถึง จะคิดอะไรก็คิดด้วยความปรารถนาดีต่อกัน คิดทำสิ่งที่ประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี

๔. สาธารณโภคี

สาธารณโภคีตา หมายถึง การบริโภคร่วมโดยไม่แบ่งแยกลาภทั้งหลายที่ประกอบด้วย ธรรม ได้มาโดยธรรม โดยที่ผู้ให้และผู้รับมีจิตเสมอกัน บริโภคร่วมกับพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้มีศีล ในอรรถกถาอธิบายเพิ่มเติมว่า การบริโภคร่วมโดยไม่แบ่งแยกมีอยู่ด้วยกัน ๒ ลักษณะได้แก่ (๑) ไม่แบ่งแยกอามิส (๒) ไม่แบ่งแยกบุคคล การไม่แบ่งแยกอามิส คือ ไม่แบ่งแยกอามิสโดยคิดว่า จะให้เท่านั้น และ ไม่แบ่งแยกบุคคลโดยคิดว่า จะให้แก่คนนั้น ไม่ให้แก่คนนี้ ส่วนการไม่แบ่งแยกบุคคล คือ การไม่แบ่งด้วยความคิดอย่างนี้ว่า เราจักให้แก่ท่านโน้น จักไม่ให้แก่ท่านโน้นผู้ใดไม่ทำการแบ่งแยกแม้ทั้ง ๒ อย่างนี้แล้ว บริโภคร่วมโดยไม่แบ่งแยก ผู้นั้นชื่อว่า บริโภคร่วมโดยไม่แบ่งแยก^{๗๙}

^{๗๘} ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, **ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : โอ เอส.พรินต์ติ้งเฮาส์, ๒๕๓๘), หน้า ๒๕๔- ๒๕๕.

^{๗๙} ม.ม.อ. (บาลี) ๒/๔๕๒/๓๐๓, อ.น.ก.อ. (บาลี) ๓/๑๑/๕๕, อ.น.ก.ก. ฎีกา (บาลี) ๓/๑๑/๑๑๑.

ปัญญา ใช้บางยาง^{๔๐} ได้กล่าวว่า สารณียธรรม คือ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน ๖ ประการ คือ สารณโณศี ได้ของที่ชอบธรรมมาก แบ่งปัน ไม่หวงไว้ผู้เดียว

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)^{๔๑} ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม” สารณียธรรม ๖ แปลว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน, หลักการอยู่ร่วมกัน ได้กล่าวถึง สารณโณศี คือ ได้ของสิ่งใดมากก็แบ่งปันกัน คือ เมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรมแม้เป็นของเล็กน้อย ก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยแจกจ่าย ให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอย บริโภคทั่วกัน ข้อนี้ใช้อุปปฏิวัติโลกก็ได้

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)^{๔๒} ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ธรรมานุญชีวิต” ว่า หลักการอยู่ร่วมกัน คือ สารณโณศี ได้มาแบ่งกันกินกันใช้คือ แบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรมแม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ)^{๔๓} ได้ให้ความหมายและหลักการปฏิบัติของ สารณียธรรมไว้ว่า ตามสัญญาตญาณของคนที่อยู่ร่วมกันนั้น ยังปรารถนาความรัก ความอบอุ่น ความปลอดภัย ต้องการสิ่งที่พึงพานกอาศัย ต้องการได้มีการพักผ่อนหย่อนใจ ต้องการให้มีสันติภาพในการทำงาน ซึ่งเป็นลักษณะความเรียกร้อง ความต้องการตามธรรมชาติของสิ่งมีชีวิต ในทางานพระพุทธานุสสา กลุ่มพุทธบริษัททั้งฝ่ายคฤหัสถ์และบรรพชิต เมื่อมาอยู่ร่วมกันในวัฒนธรรมของชาวพุทธแล้ว จำเป็นที่จะต้องอยู่ด้วยความมีคุณธรรมเป็นจุดกลางทาง านความคิดที่มาพบกัน โดยการปลุกฝังให้เกิดความรักความเคารพต่อกัน ซึ่งความรัก ความเคารพต่อกันนั้น เป็นผลซึ่งจะเกิดขึ้นอาจจากการแสดงความมีน้ำใจ คือ สงเคราะห์ อนุเคราะห์ เมื่อมีความรักความเคารพต่อกัน ให้การสงเคราะห์ อนุเคราะห์ต่อกันแล้ว การทะเลาะวิวาทกันก็จะไม่เกิดขึ้นความสามัคคีซึ่งเป็นผลที่พึงปรารถนาของหมู่คณะ ไม่ว่ายุคใด สมัยใดก็จะบังเกิดขึ้น จากนั้นเอกภาพ คือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทำงานกิจกรรม ทำงานผลประโยชน์ ทำงานการศึกษาการการประพฤติปฏิบัติ ก็จะบังเกิดขึ้นติดตามมา เหล่านี้เป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน แต่ในขณะเดียวกัน สิ่งที่ตั้งามเหล่านี้เป็นผลรวมยอดซึ่งกันและกัน โดยการสร้างเหตุเฉพาะในที่นี้ทรงแสดงว่า เป็นสารณียธรรม คือ ธรรมะที่จะนำใจของบุคคลให้ระลึกถึงกัน ผูกพันเชื่อมโยงบุคคลไว้ด้วยน้ำใจ ประกอบด้วย คือแบ่งปันลาภที่ตนได้มาในทำงานที่ชอบธรรมให้แก่เพื่อนภิกษุสามเณร ไม่หวงไว้บริโภคเฉพาะเพียงผู้เดียว คือ หลักการอยู่ร่วมกันของพระภิกษุสามเณรนั้น ต้องเลี้ยงชีพด้วย ลำแข้งของตัวเอง เทียวภิกษาจรบิณฑบาตอาหารจากชาวบ้านผู้มีจิตศรัทธา เป็นการได้อาหารมาในทำงานที่ชอบธรรม แต่ว่าการได้ปัจจัย ๔ นั้น คนเรามีวาสนาบาปมีไม่เหมือนกัน บางคนได้มากจนเหลือกินเหลือใช้ บางคนได้น้อยจนไม่ค่อยพอกินพอใช้

^{๔๐} ปัญญา ใช้บางยาง, **ธรรมาธิบาย เล่ม ๑**, (กรุงเทพมหานคร : รติธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๒-๑๒๓.

^{๔๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) , **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม** , พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๒๐๐.

^{๔๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) , **ธรรมานุญชีวิต** , (กรุงเทพมหานคร : การศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๒๓-๒๔.

^{๔๓} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ), **ธรรมะสำหรับประชาชน** , (กรุงเทพมหานคร : บริษัทคลังวิชา จำกัด, ๒๕๓๖), หน้า ๓๔.

เพราะฉะนั้น คนที่ได้ลาภผลมาในทางานที่ชอบมาก จึงต้องแสดงออกซึ่งทางานกายกรรม ทางานวจีกรรม ที่สะท้อนมาจากใจด้วยการเอื้อเพื่อแบ่งปันเป็นการสงเคราะห์ อนุเคราะห์ เฉลี่ยความสุขให้แก่กันและกัน

ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา^{๘๔} ได้กล่าวไว้ในหนังสือปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสตร์ ” ว่า หมายถึง สาธารณโภคี คือ แบ่งปันสิ่งที่ได้มาโดยชอบธรรม หมายถึง แบ่งปันลาภที่ร่วมกันหา ร่วมกันทำโดยยุติธรรม แม้สิ่งของที่ได้มาจะน้อย แต่ก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั้งถึงกันนั่นคือ การร่วมสุข ร่วมทุกข์กัน

สรุปได้ว่า สาธารณโภคี คือ เมื่อได้ของที่ชอบธรรมมากแบ่งปัน ไม่หวงไว้ผู้เดียวแบ่งปันลาภผลที่ได้มาโดยชอบธรรมแม้เป็นของเล็กน้อยก็แจกจ่ายให้ได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกันที่สะท้อนมาจากใจด้วยการเอื้อเพื่อแบ่งปันเป็นการสงเคราะห์ อนุเคราะห์ เฉลี่ยความสุขให้แก่กันและกัน ต้องการสิ่งที่พึงพาอาศัยกัน ไม่หวงไว้บริโภคเฉพาะเพียงผู้เดียว

๕. สีสสามัญญตา

สีสสามัญญตา หมายถึง การมีศีลที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไทท่านผู้รู้สรรเสริญ ไม่ถูกค้นหาและทักท้วงครอบงำ เป็นไปเพื่อสมาธิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

ปัญญา ใบบางยาง^{๘๕} ได้กล่าวว่า สาราณียธรรม คือ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน ๖ ประการ คือ สีสสามัญญตา มีศีลบริสุทธ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่ยกย่องของหมู่คณะ

พระธรรมปฎก (ป.อ. ปยุตโต)^{๘๖} ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม” สาราณียธรรม ๖ แปลว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง, ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน ,หลักการอยู่ร่วมกัน ได้กล่าวถึง สีสสามัญญตา คือ มีศีลบริสุทธ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)^{๘๗} ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ธรรมบุญชีวิต” ว่า หลักการอยู่ร่วมกัน คือ สีสสามัญญตา ประพฤติให้ดีเหมือนเขา คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม รักษาระเบียบวินัยของส่วนรวม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจหรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ รุติญาโณ)^{๘๘} ได้ให้ความหมายและหลักการปฏิบัติของสาราณียธรรมไว้ว่า ตามสัญญาตญาณของคนที่อยู่ร่วมกันนั้น ยังปรารถนาความรัก ความอบอุ่นความ

^{๘๔} ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, **ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : โอ เอส.พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๘), หน้า ๒๙๔- ๒๙๕.

^{๘๕} ปัญญา ใบบางยาง, **ธรรมาธิบาย เล่ม ๑**, (กรุงเทพมหานคร : รติธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๒-๑๒๓.

^{๘๖} พระธรรมปฎก (ป.อ. ปยุตโต) , **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม** , พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๒๐๐.

^{๘๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) , **ธรรมบุญชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : การศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๒๓-๒๔.

ปลอดภัย ต้องการสิ่งที่พึงพานักอาศัย ต้องการได้มีการพักผ่อนหย่อนใจ ต้องการให้มีสันติภาพการในด้านต่างๆ ซึ่งเป็นลักษณะความเรียบร้อย ความต้องการตามธรรมชาติของสิ่งมีชีวิต ในทำงานพระพุทธศาสนา กลุ่มพุทธบริษัททั้งฝ่ายคฤหัสถ์และบรรพชิต เมื่อมาอยู่ร่วมกัน ในวัฒนธรรมของชาวพุทธแล้ว จาเป็นที่จะต้องอยู่ด้วยความมีคุณธรรมเป็นจุดกลางทำงานความคิดที่มาพบกัน โดยการปลูกฝังให้เกิดความรักความเคารพต่อกัน ซึ่งความรัก ความเคารพต่อกันนั้น เป็นผลซึ่งจะเกิดขึ้นอาจจากการแสดงความมีน้ำใจ คือ สงเคราะห์ อนุเคราะห์ เมื่อมีความรักความเคารพต่อกัน ให้การสงเคราะห์ อนุเคราะห์ต่อกันแล้ว การทะเลาะวิวาทกันก็จะไม่เกิดขึ้นความสามัคคีซึ่งเป็นผลที่พึงปรารถนาของหมู่คณะ ไม่ว่ายุคใด สมัยใดก็จะบังเกิดขึ้น จากนั้นเอกภาพ คือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทำงานกิจกรรม ทำงานผลประโยชน์ ทำงานการศึกษาการการประพฤติปฏิบัติ ก็บังเกิดขึ้นติดตามมา เหล่านี้เป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน แต่ในขณะเดียวกัน สิ่งที่ตั้งงามเหล่านี้เป็นผลรวมยอดซึ่งกันและกัน โดยการสร้างเหตุเฉพาะในที่นี้ทรงแสดงว่า เป็นสาราณียธรรม คือ ธรรมที่จะนำใจของบุคคลให้ระลึกถึงกัน ผูกพันเชื่อมโยงบุคคลไว้ด้วยน้ำใจ ประกอบด้วย คือรักษาศีลบริสุทธิเสมอกันกับเพื่อนภิกษุสามเณรอื่นๆ ไม่ทำตนให้เป็นที่ยังเกลียดชังของผู้อื่น คือ การอยู่ร่วมกันของพระภิกษุสามเณรนั้น ค่อนข้างจะอาภรรพ์ แม้จะโง่ไปบ้าง จะเข้ไปบ้าง แต่ถ้าไม่มีปัญหาเรื่องการประพฤติปฏิบัติแล้ว ย่อมเป็นที่ยอมรับนับถือของผู้ที่เกี่ยวข้องกัน แม้จะเป็นเพื่อนรักร่วมใจกัน ถ้าคนหนึ่งละเมิดศีลที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้จะกลายเป็นที่ยังเกลียดชัง ดูหมิ่นของเพื่อนภิกษุสามเณรด้วยกัน การอยู่ร่วมกันโดยปกติสุขที่ประสงค์จะเกิดขึ้นไม่ได้ ดังนั้น จึงต้องพยายามปฏิบัติตนให้ถูกต้องตรงตามหลักของศีลที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ โดยให้มองว่า ข้อนี้พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้อย่างไร ใครปฏิบัติถูกต้องตรงหลักที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ก็ปฏิบัติไปตามเขา ทำให้เกิดเป็นความเรียบร้อยสวยงามขึ้นที่พระพุทธเจ้าทรงเรียกว่า สังฆโสภณ คือ หมู่คณะที่งดงาม

ทองหล่อ วงษ์ธรรมา ^{๘๘} ได้กล่าวไว้ในหนังสือปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสตร์ ”ว่า สีสสามัญญตา คือ มีความประพฤติเสมอภาคกัน หมายถึง ประพฤติสุจริตดีงามเหมือนกัน มีระเบียบวินัยเป็นแบบเดียวกัน ไม่ประพฤติให้เป็นที่ยังเกลียดชัง หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ

สรุปได้ว่า คือสีสสามัญญตา มีศีลบริสุทธิเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย มีระเบียบวินัยเป็นแบบเดียวกัน ไม่ทำตนให้เป็นที่ยังเกลียดชัง ไม่ประพฤติให้เป็นที่ยังเกลียดชัง หรือเสื่อมเสียแก่หมู่คณะ ทำให้เกิดเป็นความเรียบร้อยสวยงามขึ้นที่พระพุทธเจ้าทรงเรียกว่า สังฆโสภณ คือ หมู่คณะที่งดงาม

๖. ทิฏฐิสามัญญตา

ทิฏฐิสามัญญตา หมายถึง การมีอริยทิฏฐิ หมายถึงสัมมาทิฏฐิในอริยมรรค ^{๘๙} อันเป็นธรรมเครื่องนำออก ^{๙๐} เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้ทำตาม เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

^{๘๘} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ), ธรรมะสำหรับประชาชน , (กรุงเทพมหานคร : บริษัทคลังวิชา จำกัด, ๒๕๓๖), หน้า ๓๔.

^{๘๙} ทองหล่อ วงษ์ธรรมา, ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โอ เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๘), หน้า ๒๙๔- ๒๙๕.

องค์ธรรมทั้ง ๖ ประการดังกล่าวมานี้เรียกว่า หลักสารณียธรรม พระพุทธองค์ตรัสไว้เป็นส่วนใหญ่โดยตรัสต่างวาระกัน ทรงแสดงเพื่อต้องการให้สังคมสงฆ์เกิดความเป็นปึกแผ่น สามัคคีต่อกัน ด้วยการอาศัยการเจริญเมตตาทั้ง ๓ ทวารคือกายกรรม วจีกรรม และมโนกรรม (เมตตากายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตาโมกรรม) แก่บุคคลรอบข้าง นอกจากนั้นยังเป็นการสอนให้รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของบริโศกแก่มิตร (สาธารณโลก) ในขณะเดียวกันนั้นการเสมอกันด้วยสิ่ง ๒ สิ่งก็เป็นอีกองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งในหลักการนี้ กล่าวคือ มีศีลเสมอกัน (ศีลสามัญญตา) และมีทิวฐิตีเสมอกัน (ทิวฐิตีสามัญญตา) ทำให้การดำเนินชีวิตในสังคมภายใต้กรอบแห่ง สารณียธรรมดำเนินไปได้อย่างราบรื่นขึ้น พระพุทธองค์ทรงยก ทิวฐิตี ว่าเป็นธรรมชั้นยอดที่ยึดคลุม สารณียธรรม ๖ ประการเอาไว้ทั้งหมด ดังพุทธพจน์ที่ว่า^{๙๒} ทิวฐิตีอันไกลจากกิเลสที่เป็นข้าศึก เป็นนียยานิกกรรม นำบุคคลผู้ทำตามนั้นออกไป เพื่อความสันทุกข์โดยชอบ นี่เป็นธรรมชั้นยอดที่ยึดคลุมสารณียธรรม ๖ ประการนี้ไว้ ภิคุทั้งหลาย ยอดอันเป็นส่วนสูงสุดเป็นที่ยึดคุมเรือนยอด แม้ฉันใด ทิวฐิตีอันไกลจากกิเลสที่เป็นข้าศึก เป็นนียยานิกกรรมนำบุคคลผู้ทำตามนั้นออกไป เพื่อความสันทุกข์โดยชอบนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เป็นธรรมชั้นยอดที่ยึดคลุมสารณียธรรม ๖ ประการนี้ไว้^{๙๓}

อรรถกถาจารย์อธิบายเพิ่มเติมว่า “สำหรับผู้บำเพ็ญสารณียธรรม อันเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน เมื่อกาลผ่านไปนาน ก็ไม่ควรลืม เพราะเธอเป็นผู้ประกอบด้วยธรรมที่ควรระลึกถึง ผู้ใดบำเพ็ญธรรมเหล่านั้นให้บริบูรณ์ ธรรมเหล่านั้นย่อมทำผู้นั้นให้เป็นที่รักของเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย”^{๙๔}

ปัญญา ใช้บางยาง^{๙๕} ได้กล่าวว่า สารณียธรรม คือ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน หลักการอยู่ร่วมกัน ๖ ประการ คือทิวฐิตีสามัญญตา มีทิวฐิตีงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือมีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นสันทุกข์หรือขจัดปัญหา

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)^{๙๖} ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม” สารณียธรรม ๖ แปลว่า ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง ธรรมเป็นเหตุที่ระลึกถึงกัน , หลักการอยู่ร่วมกัน ได้กล่าวถึง ทิวฐิตีสามัญญตา คือ มีทิวฐิตีงามเสมอกันเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้ง

^{๙๐} อย.ฉก.อ. (บาลี) ๓/๑๑/๑๐๓.

^{๙๑} **อันเป็นธรรมเครื่องนำออก** ในที่นี้หมายถึง มรรค ๔ (โสดาปัตติมรรค สกทาคามิมรรค อนาคามิมรรค และอรหัตตมรรค) ที่ตัดมูลเหตุแห่งวิภูฏะ ทำนิพพานให้เป็นอารมณ์แล้วออกจากวิภูฏะได้, อย.สง. (ไทย) ๓๔/๑๒๔๕/๓๒๗, อย.สง.อ. (บาลี) ๘๓-๑๐๐/๔๘, อ้างใน ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๕/๓๒๒.

^{๙๒} **นียยานิกกรรม** หมายถึง ธรรมที่ตัดมูลรากแห่งวิภูฏะ ทำนิพพานให้เป็นอารมณ์ แล้วนำสัตว์ออกจากวิภูฏะ, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๙๒/๕๓๒, อย.สง.อ. (บาลี) ๘๓-๑๐๐/๔๘.

^{๙๓} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๔๙๒/๕๓๒-๕๓๓.

^{๙๔} ม.ม.อ. (บาลี) ๑๒/๔๙๒/๒๙๒.

^{๙๕} ปัญญา ใช้บางยาง, **ธรรมอธิบาย เล่ม ๑**, (กรุงเทพมหานคร : รติธรรม, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๒-๑๒๓.

^{๙๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) , **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม** , พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๒๐๐.

ต่อหน้าและลับหลังคือมีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นสันทุกข์ หรือขจัดปัญหา

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)^{๙๗} ได้กล่าวไว้ในหนังสือ“ธรรมานุญชีวิต”ว่า หลักการอยู่ร่วมกัน คือ **ทฤษฎีสัมมัญญา** ปรับตัวให้เข้ากันได้ คือ เคารพรับฟังความคิดเห็นกันมีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน

พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ)^{๙๘} ได้ให้ความหมายและหลักการปฏิบัติของสาราณียธรรมไว้ว่า ตามสัญญาตญาณของคนที่อยู่ร่วมกันนั้น ยังปรารถนาความรัก ความอบอุ่นความปลอดภัย ต้องการสิ่งที่พึงพำนักอาศัย ต้องการได้มีการพักผ่อนหย่อนใจ ต้องการให้มีสันติภาพในการทำงาน ซึ่งเป็นลักษณะความเรียกร้อง ความต้องการตามธรรมชาติของสิ่งมีชีวิต ในทำงานพระพุทธศาสนา กลุ่มพุทธบริษัททั้งฝ่ายคฤหัสถ์และบรรพชิต เมื่อมาอยู่ร่วมกันในวัฒนธรรมของชาวพุทธแล้ว จำเป็นที่จะต้องอยู่ด้วยความมีคุณธรรมเป็นจุดกลางทำงานความคิดที่มาพบกัน โดยการปลูกฝังให้เกิดความรักความเคารพต่อกัน ซึ่งความรัก ความเคารพต่อกันนั้น เป็นผลซึ่งจะเกิดขึ้นอาจจากการแสดงความมีน้ำใจ คือ สงเคราะห์ อนุเคราะห์ เมื่อมีความรักความเคารพต่อกัน ให้การสงเคราะห์ อนุเคราะห์ต่อกันแล้ว การทะเลาะวิวาทกันก็จะไม่เกิดขึ้นความสามัคคีซึ่งเป็นผลที่พึงปรารถนาของหมู่คณะ ไม่ว่ายุคใด สมัยใดก็จะบังเกิดขึ้น จากนั้นเอกภาพ คือ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทำงานกิจกรรม ทำงานผลประโยชน์ ทำงานการศึกษาการการประพฤติปฏิบัติ ก็ะบังเกิดขึ้นติดตามมา เหล่านี้เป็นเหตุเป็นผลของกันและกัน แต่ในขณะที่เดียวกัน สิ่งที่ดีงามเหล่านี้เป็นผลรวมยอดซึ่งกันและกัน โดยการสร้างเหตุเฉพาะในที่นี้ทรงแสดงว่า เป็นสาราณียธรรม คือ ธรรมะที่จะนำใจของบุคคลให้ระลึกถึงกัน ผูกพันเชื่อมโยงบุคคลไว้ด้วยน้ำใจ ประกอบด้วย คือมีความเห็นร่วมกันกับเพื่อนภิกษุสามเณรอื่นๆ ไม่วิวาทกับใครๆ เพราะมีความเห็นผิดกัน เรื่องของความเห็นนั้นในฐานะของภิกษุในพระพุทธศาสนา ถ้าเป็นความเห็นเกี่ยวกับวินัย ก็ต้องเอาวินัยเป็นมาตรการกำหนดตัดสินว่าความเห็นของใครถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ถ้าเป็นเรื่องเกี่ยวกับธรรมะก็ตรวจสอบเทียบเคียง ตรวจสอบหลักธรรมะว่า ข้อนี้พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้อย่างไร แล้วก็หาจุดกลางทำงานความคิดมาพบกันที่นี้ แต่บางอย่างเป็นเรื่องของกิจการงาน หรือแม้แต่เรื่องความเห็นทั่วไป อาจจะมีการขัดแย้งในหลักการและวิธีการบางอย่าง แต่ว่าสามารถประสพผลเช่นเดียวกันได้ ก็ต้องประนีประนอมกัน ไม่ก่อสารทะเลาะวิวาท เพราะเหตุว่าความเห็นขัดแย้งกัน เว้นไว้แต่บุคคลนั้นมีความเห็นขัดแย้งกับพระธรรมวินัย ซึ่งภิกษุสามเณรรู้ห้วงใยในพระพุทธศาสนา จะต้องถือเป็นภาระหน้าที่ที่จะขจัดปรับวาทเหล่านั้นให้ยุติลงด้วยความเรียบร้อย

^{๙๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) , **ธรรมานุญชีวิต** , (กรุงเทพมหานคร : การศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๗), หน้า ๒๓-๒๔.

^{๙๘} พระราชธรรมนิเทศ (ระแบบ ฐิตญาโณ), **ธรรมะสำหรับประชาชน** , (กรุงเทพมหานคร : คลังวิชาจำกัด, ๒๕๓๖), หน้า ๓๔.

ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา ^{๙๙} ได้กล่าวไว้ในหนังสือปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสตร์ ”

ว่า ทิฐีสามัญญตา คือ มีความเสมอภาคกัน ทาง ความคิด หมายถึง ปรับความคิดความเห็นให้มีเหตุมีผลถูกต้องเหมือนกัน นั่นคือ การเคารพเหตุผล ยึดหลักความดีงามเป็น อุดมคติอย่างเดียวกัน พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กล่าวถึงหลักธรรมสาราณียธรรม ๖ ไว้ว่า สาราณียธรรม ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน ๖ อย่าง รักทำความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนี้มี ๖ อย่าง

สรุปได้ว่า ทิฐีสามัญญตา คือ มีความเห็นชอบร่วมกันในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นให้สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา เคารพรับฟังความคิดเห็นกันมีความเห็นชอบร่วมกัน ตกลงกันได้ในหลักการสำคัญ ยึดถืออุดมคติ หลักแห่งความดีงามหรือจุดหมายสูงสุดอันเดียวกัน คือ การเคารพเหตุผล ยึดหลักความดีงามเป็น อุดมคติอย่างเดียวกันปรับความคิดความเห็นให้มีเหตุมีผล ที่ถูกต้องเหมือนกัน นั่นคือ การเคารพเหตุผล

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ชนิษฐ์ ศรีลีอารีย์ ^{๑๐๐} ได้วิจัยเรื่อง “การบริหารและปัญหาการบริหารหลักสูตรในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดเทศบาล และเมืองพัทยา เขตการศึกษา ๑๒ ” ผลการวิจัยพบว่าการวางแผนงานทั่วไป โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดเทศบาล และเมืองพัทยา เขตการศึกษา ๑๒ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีการปฏิบัติอันดับ แรก คือ โรงเรียน ให้คณะกรรมการมีส่วนร่วมในการวางแผนงานของโรงเรียน ปัญหาการวางแผนทั่วไป โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดเทศบาลและเมืองพัทยา เขตการศึกษา ๑๒ มีปัญหาการปฏิบัติ อยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีปัญหาอันดับแรก คือ โรงเรียน จัดสรรงบประมาณของโรงเรียนกระจายไปตามแผนงาน และโครงการยังไม่ได้สัดส่วนที่เหมาะสมการจัดทำแผนงานวิชาการ โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดเทศบาลและเมืองพัทยา เขต การศึกษา ๑๒ มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดเทศบาลและ เมืองพัทยา เขตการศึกษา ๑๒ มีปัญหาการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ข้อที่มีปัญหาการปฏิบัติอันดับแรก คือ โรงเรียนมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพิ่มเติมน้อยโรงเรียน ขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดเทศบาล และเมืองพัทยา เขตการศึกษา ๑๒ มีทิศต่อการบริหารและปัญหาการบริหารหลักสูตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ.๐๕

^{๙๙} ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : โอ เอส.พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๘), หน้า ๒๙๔- ๒๙๕.

^{๑๐๐} ชนิษฐ์ศรีลีอารีย์, การบริหารและปัญหาการบริหารหลักสูตรในโรงเรียนขยายโอกาสทาง การศึกษา สังกัดเทศบาล และเมืองพัทยา เขตการศึกษา ๑๒ ”, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต , (สาขาการบริหารการศึกษา), บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๙, บทคัดย่อ.

ธีรกานต์ คงด้วง^{๑๐๑} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์และสังเคราะห์การใกล้เคียงข้อพิพาทในพระพุทธศาสนา” พบว่าในการสังเคราะห์หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา มาประยุกต์ใช้กับการใกล้เคียงข้อพิพาทโดยเฉพาะในสังคมไทยนั้น เน้นหลักธรรมหมวดอคติ ๔ เพราะสังคมไทยขาดความสามัคคี ถือฝักฝาย มีอคติหวาดระแวงซึ่งกันและกัน หมวดพรหมวิหาร ๔ เพราะหลายฝ่ายขาดไมตรีจิต ไม่เป็นกัลยาณมิตรต่อกัน หมวดวจีสุจริต ๔ เพราะสังคมไทยใช้วจีทุจริตในการพูดเท็จพูดคำหยาบ พูดส่อเสียด และ พูดเพื่อเจ้อเหลวไหล ใส่ไคล้กันมาก สังคมไทยส่วนใหญุ่่นวายเพราะวจีทุจริต ๔ นี้ จึงต้องแก้ด้วยวจีสุจริต ๔ หลักสาราณียธรรม ๖ เพื่อให้สังคมสามัคคีปรองดอง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ชวนให้ระลึกถึงกันแต่ในทางที่ดี

ปราการ บุตรโยจัน^{๑๐๒} ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของบุคลากรในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย” พบว่า การปฏิบัติตนเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาทั้งงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งการประพฤติตนจะต้องปฏิบัติตัวดีจึงจะได้ชื่อว่าเป็นผู้บริหารที่มีคุณธรรม ซึ่งส่งผลให้เป็นที่รักนับถือ ยกย่อง ศรัทธาของครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน

พระครูนนทวิวัฒน์วิธมโม (มีนุสรณ)^{๑๐๓} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสาราณียธรรม ๖: กรณศึกษา เทศบาล ตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัย พบว่า เทศบาล ตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรีได้บริหารงานตามหลักสาราณียธรรมทั้ง ๖ ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ๓.๖๑ เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละด้านพบว่า มีการบริหารงานตามหลักสาราณียธรรม ๖ อยู่ในระดับมากทุกด้าน การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการบริหารงานเทศบาลตำบลปลายบาง ตามหลักสาราณียธรรม ๖ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนในเขตเทศบาลตำบลปลายบาง มีความคิดเห็นแตกต่างกันตามเพศ และอายุ อย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ส่วนประชาชนที่มีระดับการศึกษาและอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานเทศบาลตำบลปลายบางตามหลักสาราณียธรรม ๖ ไม่แตกต่างกัน แนวทางการนำหลักสาราณียธรรม ๖ ไปประยุกต์ใช้ในการบริหารงานเทศบาล ตำบลปลายบาง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรีได้แก่ ด้านเมตตาการุณยธรรม เจ้าหน้าที่ไม่ควรเลือกปฏิบัติในการให้บริการแก่ผู้มาใช้บริการ ควรให้บริการตามลำดับในการมาใช้บริการ เพื่อความเป็นธรรมแก่ผู้รับบริการ ด้านเมตตาจริยธรรม เจ้าหน้าที่กล่าววาจาสุภาพต่อผู้มาใช้บริการ ด้านเมตตาเมตตากรรม เจ้าหน้าที่ต้องยึดถือผลประโยชน์ส่วนรวมมาก่อนประโยชน์ส่วนตน ให้เกียรติ ประชาชนที่มาติดต่อและต้อนรับด้วยไมตรีจิตที่ยิ้มแย้มแจ่มใส ด้านสาธารณโภคีเจ้าหน้าที่ต้อง

^{๑๐๑}ธีรกานต์ คงด้วง , “การวิเคราะห์และสังเคราะห์การใกล้เคียงข้อพิพาทในพระพุทธศาสนา ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

^{๑๐๒}ปราการ บุตรโยจัน, “คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของบุคลากรในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย ”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต** (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๘), บทคัดย่อ.

^{๑๐๓}ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, **ปรัชญา ๒๐๑ พุทธศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: โอ เอส.พรินติ้งเฮ้าส์ , ๒๕๓๘), หน้า ๒๙๔- ๒๙๕.

มีความซื่อสัตย์ ไม่เห็นแก่สินจ้างรางวัล บริการด้วยความเต็มใจ และมีความรับผิดชอบ ด้านศีล
สามัญญตา ควรมีความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เห็นแก่พวกพ้องสำคัญกว่าประเทศชาติหรือเห็นแก่ประโยชน์
ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ด้านทวิญญูสามัญญตา ยอมรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และ
นำมาแก้ไขปรับปรุงตามสภาพจริง

พระคณีย อนุวิโล (บุญสาร) ^{๑๐๔}ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมใน
สถานศึกษา : กรณีศึกษาผู้บริหารสถานศึกษาจังหวัดนครสวรรค์ ” ผลการวิจัย พบว่า บุคลิกของ
ผู้บริหารที่ควรยึดถือเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติคือ เป็นผู้มีความดี ในการบริหารจัดการและยึด
หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยที่คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ดีจะส่งผลทำให้เป็นที่
ยอมรับจากบุคลากรทุกฝ่าย ทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพสูง ทำให้บุคลากรครุมีขวัญกำลังใจที่
ดีและนักเรียนได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ สิ่งที่ผู้บริหาร สถานศึกษาต้องพบเห็นเกี่ยวกับการ
ทำงานของบุคลากรภายในสถานศึกษา คือ บุคลากรมีศรัทธาในวิชาชีพ ตั้งใจสอน มีคุณธรรม มุ่งมั่น
ทุ่มเท เสียสละ รักลูกศิษย์เหมือนลูกหลาน และ ปฏิบัติงานด้วยความเอาใจใส่ ผู้บริหารเห็น
ความสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วมสามารถ ช่วยให้งานสำเร็จและบุคลากรมีความสุขในการ
ทำงานแบบ “ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมปรับปรุงแก้ไข และร่วมภาคภูมิใจ ” สิ่งที่ทำให้ผู้บริหารรู้สึกพอใจใน
การบริหารงานของตน คือ การยึดมั่นใน คุณธรรม ให้การสนับสนุนบุคลากรและส่งเสริมการศึกษา
ของนักเรียน และจากคำกล่าวที่ว่าผู้บริหารที่ดีจำเป็นต้องมีคุณธรรมควบคู่กับการทำงานผู้บริหารเห็น
ด้วยและให้ เหตุผลสนับสนุนว่า คุณธรรมเป็นหัวใจสำคัญในการบริหาร สามารถสร้างความศรัทธา
และเป็นพื้นฐานที่ทำให้เกิดความรัก ความสามัคคีในหมู่คณะ หากผู้บริหารมีคุณธรรมประกอบกับการ
ทำงานด้วยย่อมทำให้ครุมีสุขภาพจิตที่ดีและเกิดบรรยากาศในการทำงานอย่างมีความสุขอันจะส่งผล
ต่อความสามารถในการจัดการเรียนการสอนให้ดีและมีคุณภาพต่อผู้เรียนในที่สุด

พระมหาชุตีภักทอินฺโท ^{๑๐๕}(แหมทอง) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “มนุษย์สัมพันธ์ในพระ
สุตตันตปิฎก ” ผลการวิจัยพบว่า ความสัมพันธ์ที่ดี คือ การฉีกใจคนในทีมให้เข้าด้วยกันยิ่ง
ความสัมพันธ์เหนียวแน่น ก็ยิ่งเพิ่มความเป็นปึกแผ่นให้กับทีม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็น
หลักธรรมที่ประกอบด้วยเหตุด้วยผล หากมีการนำหลักธรรมนี้มาใช้ในการบริหารงานหรือสร้าง
ความสัมพันธ์กับผู้อื่น นอกจากจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถบริหารงานได้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมี
ประสิทธิภาพ ยังช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้บังคับบัญชากับผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นไปด้วยความ
ราบรื่น โดยตั้งอยู่ในหลักธรรมสำหรับตนเอง ได้แก่ สติสัมปชัญญะ ขันติ โสรัจจะ สปัปฺริสธรรมอิทธิ
บาทหลักธรรมสำหรับรู้จักผู้อื่น ได้แก่ โลภธรรม หลักการคบมิตร และหลักธรรมในการสร้าง
ความสัมพันธ์กับผู้อื่น ได้แก่ พรหมวิหารธรรม สังคหวัตถุ ฆราวาสธรรม สาราณียธรรม และสามัคคี
ธรรม

^{๑๐๔}พระคณีย อนุวิโล (บุญสาร) , “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในสถานศึกษา : กรณีศึกษาผู้บริหาร
สถานศึกษา จังหวัดนครสวรรค์ ” วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

^{๑๐๕}พระมหาชุตีภักท อินฺโท (แหมทอง) , “มนุษย์สัมพันธ์ในพระสุตตันตปิฎก ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร
มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

พงษ์ศักดิ์ มณีเดช^{๑๐๖} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิเคราะห์ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนของนางทองดี โพธิยอง จากมุมมองของพุทธศาสนา” พบว่าปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในปัจจัยภายนอก ได้แก่ ครอบครัว ความเป็นคนท้องถิ่น ความร่วมมือของเพื่อนร่วมงานและคนในชุมชนและปัจจัยภายใน ได้แก่ การมีวินัยในตนเอง หมั่นศึกษาหาความรู้ การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และความต้องการช่วยเหลือผู้อื่น ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนสามารถสรุปได้ ดังนี้ คือ ครองตนประยุกต์ใช้หลักเบญจธรรม สัมมาทิฐิ อบายมุขและสัปปุริสธรรม ๗ ครองคนประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ พรหมวิหาร ๔ กัลยาณมิตรธรรม ๗ ขรवासธรรม ๔ อคติ ๔ และสาราณียธรรม ๖ ครองงานประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔

พงษ์ศักดิ์ บุญธรรมกุล^{๑๐๗} ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง “พฤติกรรมด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารตามหลักพุทธธรรมในทัศนะคณาจารย์ในสถานศึกษาอาชีวศึกษา สังกัดกรมอาชีวศึกษา ในเขตกรุงเทพมหานคร” พบว่า พฤติกรรมด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารตามหลักพุทธธรรม ในทัศนะคณาจารย์ตามความหมายของหมวดธรรมทั้ง ๓ หมวด ได้แก่ ขรवासธรรม ๔ สังคหวัตถุ ๔ และพรหมวิหาร ๔ โดยเฉลี่ยมีพฤติกรรมอยู่ในระดับ ปานกลาง เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลเป็นรายหมวดธรรม พบว่า มีพฤติกรรมอยู่ในระดับ ปานกลาง เช่นกัน หมวดธรรมที่ผู้บริหารสถานศึกษาอาชีวศึกษามีพฤติกรรมมากกว่า หมวดธรรมอื่นๆ ได้แก่ ขรवासธรรม ๔ รองลงมา ได้แก่ สังคหวัตถุ ๔ ส่วนหมวดธรรมที่มีพฤติกรรมน้อยกว่าหมวดธรรมอื่น ได้แก่ พรหมวิหาร ๔ จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทำให้ทราบวิธีการในการบริหารที่มีการนำหลักการและวิธีการที่เป็นประโยชน์เข้ามาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร อนึ่งในการพัฒนางานด้านการบริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องใช้หลักพุทธธรรมเป็นแนวทางในการกำหนดแนวทางและทิศทางในการบริหารงานเพื่อให้เกิดทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลของงาน หลักสาราณียธรรมเป็นหลักธรรมที่สร้างความสามัคคีปรองดอง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารที่นำหลักธรรมเป็นเหตุเป็นผลธรรมที่ระลึกถึงกัน ธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคีมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาองค์กรหลักสาราณียธรรม ๖ ได้แก่ เมตตาโมกขกรรม การคิดดี เมตตาวัจกรรม การพูดแต่สิ่งที่ดีงาม เมตตากายกรรม การทำความดีต่อกัน สาธารณโภคีการรู้จักแบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรม สีลสามัญญตา การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อบังคับหรือวินัยต่างๆอย่าง เดียวกัน ทัฐฐิสามัญญตา มีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกันคิดในสิ่งที่ตรงกัน รู้จักยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นอยู่เสมอหลักธรรมสำหรับการเสริมสร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นให้เกิดขึ้นในสังคม อันจะนำมาซึ่งความสุข ความสันติความมั่นคง และความเจริญก้าวหน้าทั้งหลายทั้งปวง เป็นหลักธรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาการประยุกต์หลักพุทธธรรมดังกล่าวในสถานศึกษา นำไปประยุกต์ใช้ได้หลายระดับรวมถึงบุคคลที่เป็นผู้นำ หากนำหลักสาราณียธรรม กับการบริหารสถานศึกษา ตามทฤษฎีทางตะวันตก ทั้ง

^{๑๐๖} พงษ์ศักดิ์ มณีเดช, “การวิเคราะห์ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชน ของ นางทองดี โพธิยอง จากมุมมองของพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต* , (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ , ๒๕๕๐), บทคัดย่อ.

^{๑๐๗} พงษ์ศักดิ์ บุญธรรมกุล “พฤติกรรมด้านมนุษยสัมพันธ์ของผู้บริหารตามหลักพุทธธรรมในทัศนะคณาจารย์ในสถานศึกษาอาชีวศึกษา สังกัด กรุงเทพมหานคร” , *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิตสาขารัฐศาสตรมหาบัณฑิต* (การบริหารอาชีวศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

สองหลักการมีจุดประสงค์เดียวกัน คือ การนำหลักสาธนาโภคี ไปประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาอย่างมีคุณธรรมมีความเต็มใจ พอใจและการทำงานอย่างมีความสุขในองค์กร

มันติกา หมิ่นสา^{๑๐๘} ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นของข้าราชการในสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณลาดกระบังเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล เมื่อเป็นมหาวิทยาลัย ในกำกับของรัฐ” พบว่า ข้าราชการในสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ส่วนใหญ่ เห็นด้วยกับวิธีการสรรหา ส่วนการได้มาซึ่งพนักงานเห็นด้วยเมื่อมีการสอบคัดเลือก ทั้งนี้ควรใช้การฝึกอบรมสัมมนา และเปิดโอกาสให้บุคลากรมีโอกาสศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นผู้บังคับบัญชาควรมีความเป็นธรรมในการประเมินบุคลากรภายในหน่วยงานโดยจ่าย ค่าตอบแทนในรูปของค่าจ้าง และเงินเดือนให้แก่ บุคลากรตามกลไกการประเมิน คือตามความรู้ความสามารถรวมถึงประสบการณ์ในการทำงานในส่วนการประเมินผู้บริหาร ควรให้คณะกรรมการซึ่งแต่งตั้งโดยสภามหาวิทยาลัยเป็นผู้ประเมินและเห็นด้วย หัวหน้าหรือผู้บริหาร เป็นผู้ประเมินพนักงาน ทั้งนี้ควรมีการจัดสวัสดิการ การเบิกค่ารักษาพยาบาล รวมถึงการเบิกค่าเล่าเรียนบุตร โดยกำหนดเงื่อนไขการจ้างงานในรูปสัญญาจ้างถาวรในการถ่ายโอนเข้าสู่ระบบ ใหม่ยังคงสภาพเป็นข้าราชการ และได้รับอัตราเงินเดือนรวมถึงสิทธิประโยชน์ต่างๆ ที่ได้รับ ไม่น้อยกว่าอัตราเดิม

วนิดา ชูสังข์^{๑๐๙} ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา” พบว่า ภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนานั้น พระพุทธศาสนามุ่งถึงภาวะผู้นำ ๒ ลักษณะด้วยกัน คือ ลักษณะของธรรมราชาและลักษณะของเทวราชา หลักธรรมในพระไตรปิฎกที่ผู้นำควรมีและควรนำไปประยุกต์ใช้ได้แก่ ทศพิธราชธรรม จักรวรรดิวัตร อธิปไตย สังคหวัตถุธรรม พรหมวิหารธรรม อคติสัปปริสธรรม อปริหานิยธรรม และสาราณียธรรม นอกจากนี้ผู้นำต้องรู้จักใช้หลักธรรมในการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นแก่ตนเองและผู้อื่นในผลการศึกษาพบว่าผู้นำที่มีปัญหาในการบริหารงานกับผู้ร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชาส่วนหนึ่งสืบเนื่องมาจากการขาดภาวะผู้นำที่ประกอบด้วยหลักธรรมดังกล่าวเป็นประการสำคัญ

วิสิทธิ์มณี^{๑๑๐} ได้ศึกษาไว้ใน ภาวะผู้นำกับการบริหาร ผลการวิจัย พบว่า พระราชปรีชาญาณ ซึ่งเป็นกรณีศึกษามีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ๘ องค์ประกอบ ดังนี้ ๑) การสร้างบารมี๒) การสร้างวิสัยทัศน์และปลูกฝังค่านิยม ๓) การสร้างแรงบันดาลใจ๔) การคำนึงถึงปัจเจกบุคคล ๕)การยึดอุดมการณ์และพรหมวิหารที่ ๖) ความมีมนุษยสัมพันธ์ ๗) การเสริมแรงทางบวกอย่างเหมาะสม และ ๘) การเสริมแรงทางลบอย่างเหมาะสม ส่วนแนวคิด ในการบริหารที่ค้นพบจากการศึกษา พบว่า มี๗ คุณลักษณะ ได้แก่ ๑) การส่งเสริมสรรหา และพัฒนาบุคลากร ๒) การตั้งกองทุนการศึกษา๓)การ

^{๑๐๘}มันติกา หมิ่นสา , “ความคิดเห็นของข้าราชการในสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล เมื่อเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐบาล ”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต** , (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณลาดกระบัง , ๒๕๕๕), บทคัดย่อ.

^{๑๐๙}วนิดา ชูสังข์, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์ภาวะผู้นำตามหลักพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), บทคัดย่อ.

^{๑๑๐}วิสิทธิ์ มณี, ภาวะผู้นำกับการบริหาร , **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต** , (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๕๗),

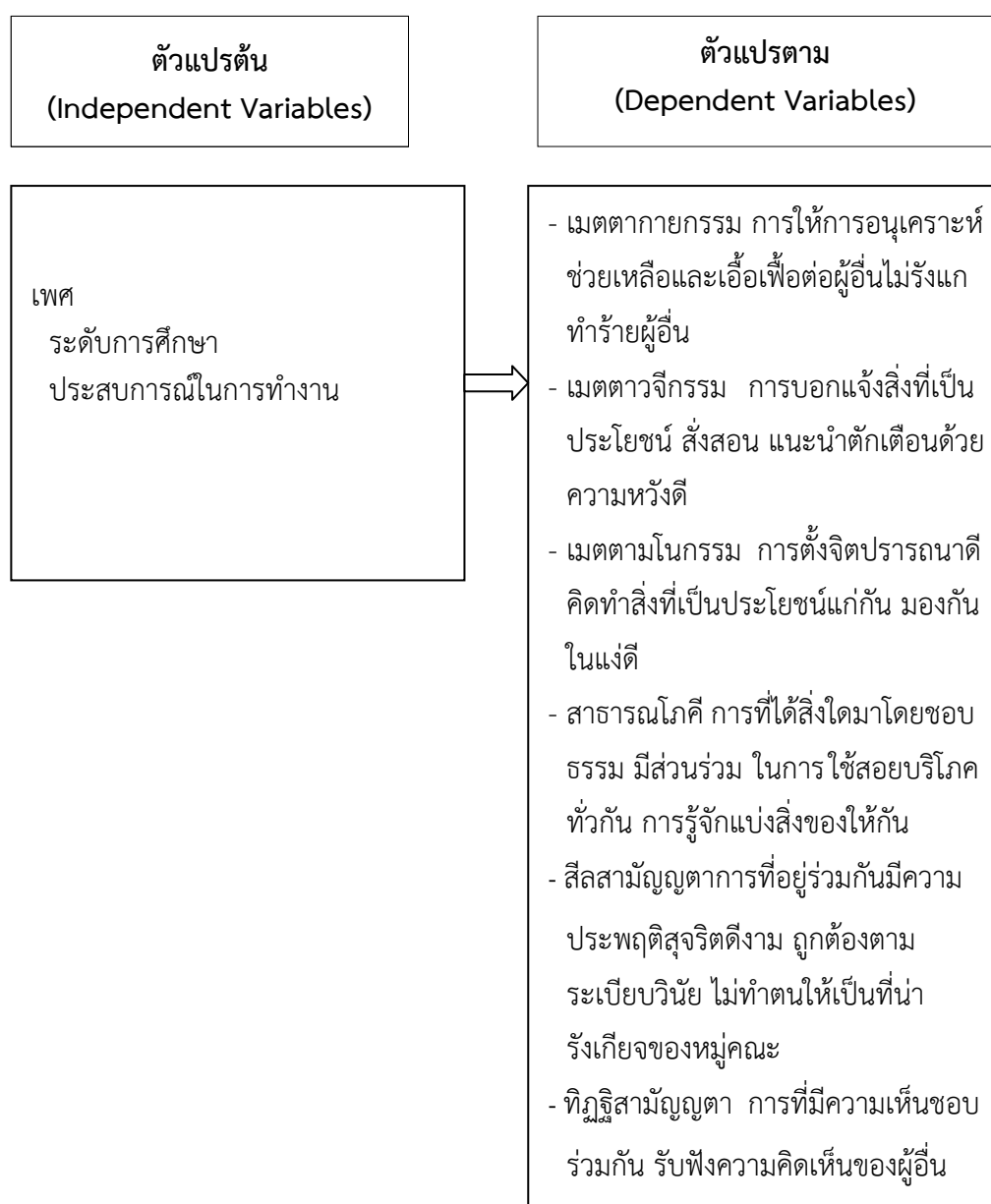
จัดหาวัสดุอุปกรณ์ ๔) การกระจายอำนาจและการให้อิสระในการทำงาน ๕) การมุ่งเน้นปฏิบัติและการทำงานที่เรียบง่าย ๖) การทำงานที่มีคลื่น ความถี่เดียวกัน และ ๗) การจัดสวัสดิการ

อาภรณ์รัตน์ เลิศไพบรود^{๑๑๑} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจของประชาชน ต่อการบริการสาธารณะ ตามหลักสสารณียธรรม ขององค์การบริหารตำบลหนองกรด จังหวัดนครสวรรค์ ” ผลการวิจัย พบว่า ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการบริการสาธารณะตามหลักสสารณียธรรมของ องค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อเสนอแนะในการนำหลักสสารณียธรรม มาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพใน การบริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์โดยภาพรวมมีดังนี้ ๑) มีความเชื่อตรงต่อหน้าที่ในการให้บริการสาธารณะ๒) สร้างความสามัคคี กลมเกลียวให้เกิดขึ้นทั้งกับฝ่ายเจ้าหน้าที่และฝ่ายประชาชนเพื่อความเป็นปึกแผ่นอันหนึ่งอัน เดียวกันในการร่วมกันพัฒนา ๓) ส่งเสริมข้อธรรม สสารณะโกศ คือ การรู้จักเอื้อเฟื้อแบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรม ช่วยเหลือกัน ไม่เห็นแก่ตัว ๔) ส่งเสริมการมีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกัน รู้จักแสวงหาจุดร่วม และ สงวนไว้ซึ่งจุดต่างของกันและกัน คิดในสิ่งที่ตรงกัน ปรับมุมมองให้ตรงกัน

^{๑๑๑}อาภรณ์รัตน์ เลิศไพบรود, “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการสาธารณะตามหลักสสารณียธรรม จังหวัดนครสวรรค์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษา การใช้หลักสา ราชณียธรรม ในการบริหารสถานศึกษาสังกัด
เทศบาลนครยะลา

แผนภาพที่ ๒.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย